

Lärarutbildningarna: Kvalitet, utmaningar och strategier 2016–2022

Läroarutbildningarna: Kvalitet, utmaningar och strategier 2016–2022

Rapport 2023:9

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2023

Författare: Del 1: Oskar Kindberg, Del 2: Anna-Karin Malla, Maria Nyman, Josefine Ekroth, Kristina Sundberg och Ulrika Thafvelin

Diarienummer: 411-00172-22

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning	4
Landets lärarutbildningar har utvärderats	4
Kompetensförsörjning och utmaningar har analyserats	5
Slutsatser	6
Inledning	7
Rapportens syfte	7
Rapportens disposition	8
Del 1: Resultaten av utvärderingarna	9
Huvudsakliga utmaningar i lärarutbildningarna	9
Kvaliteten i lärarutbildningarna	12
Åtgärder för hög kvalitet	29
Hög kvalitet i lärarutbildningarna efter uppföljningar	34
Del 2: Analys om lärarutbildningarnas utmaningar	36
Resultat av utvärderingarna av förskolläro- och grundläro- utbildningar	36
Resultat av utvärderingarna av ämnesläro- utbildningar	38
Metod och genomförande – sambanden mellan lärarresurser och måluppfyllelse	39
Problem, strategier och lösningar i lärarutbildningar	40
Återkoppling från intressenter om fortsatta utmaningar	55
Resultat av utvärderingarna av lärarutbildningar på distans	58
Del 3: UKÄ:s slutsatser	62
Gemensamma behov på nationell och lokal nivå	63
Förslag till fortsatta studier	66
Bilagor	68
Bilaga 1	68
Bilaga 2	72
Bilaga 3	74

Sammanfattning

Landets lärarutbildningar har utvärderats

Under 2016–2022 har Universitetskanslersämbetet (UKÄ) utvärderat landets alla förskollärarytbildningar, grundlärarytbildningar och yrkeslärarytbildningar samt ett urval ämneslärarytbildningar. Totalt har 186 lärarytbildningar utvärderats, fördelade på 20 förskollärarytbildningar, 53 grundlärarytbildningar, 10 yrkeslärarytbildningar och 103 ämneslärarytbildningar.

Hög kvalitet i lärarytbildningarna efter åtgärder

Utvärderingarna ledde till att UKÄ ifrågasatte examenstillståndet för fler än två av fem utbildningar. Det innebär att 78 utbildningar ingick i uppföljningen när lärosätena skulle visa att de genomfört tillräckliga åtgärder för att utbildningen skulle hålla hög kvalitet. Lärosätena beskrev i uppföljningen en mängd åtgärder och efter uppföljning hade nästan alla utbildningar vars examenstillstånd ifrågasatts av UKÄ genomfört tillräckliga åtgärder för att UKÄ skulle besluta om att ge utbildningen omdömet hög kvalitet.

Sammantaget kan vi konstatera att av de 186 utbildningar som utvärderats har 179 lärarytbildningar fått omdömet hög kvalitet, antingen efter utvärdering eller efter uppföljning. Av de som inte fått omdömet hög kvalitet har UKÄ fattat beslut om att återkalla examenstillståndet för fyra utbildningar och tre utbildningar har lagts ned av lärosätena efter att UKÄ ifrågasatt examenstillståndet.

Lärarytbildningarnas gemensamma utmaningar

Gemensamt för alla lärarytbildningar är att det finns höga ambitioner och ett medvetet arbete hos lärosätena när det kommer till arbetet med att upprätthålla hög kvalitet. Det finns dock flera utmaningar i utbildningarna. Vissa av utmaningarna är gemensamma, medan andra är specifika för de olika lärarexamina. Bedömaregrupperna har lyft följande gemensamma utmaningar som de viktigaste att hantera för att utbildningarna fortsatt ska kunna hålla hög kvalitet: bristande vetenskaplig och professionsrelaterad kompetens, knappa resurser för forskning och forskarutbildning, svag forskningsanknytning samt otydlig konstruktiv länkning och koppling mellan teori och praktik.

Kompetensförsörjning och utmaningar har analyserats

Vartefter de olika utvärderingarna av förskollärarytbildningar, grundlärarytbildningar och ämneslärarytbildningar har genomförts har vi genomlyst och analyserat utvärderingarnas resultat och framför allt studerat sambandet mellan en utbildnings förutsättningar i form av personalresurser och utbildningens kvalitet. De fem tydligaste utmaningarna UKÄ har identifierat är följande:

- Det finns en brist på vetenskaplig kompetens, främst inom förskolepedagogik och fritidspedagogik.
- Det finns en brist på vetenskaplig kompetens inom ämnesdidaktik.
- Den professionsrelaterade kompetensen är begränsad och bärs upp av odisputerad personal.
- Ansvarsfördelningen är otydlig och kompetensen otillräcklig vid examinationer inom verksamhetsförlagd utbildning (VFU).
- Det är svårt att samordna en omfattande personalstyrka fördelad på många ämnesområden till en sammanhållen utbildning.

För var och en av utmaningarna innehåller analysen exempel på lösningar och strategier som lärosätena använder för att möta utmaningarna.

UKÄ har i olika sammanhang delat med sig av analysen till de lärosäten som utvärderats. Synpunkter från lärosätena, inklusive Lärarutbildningskonventet och SUHF:s arbetsgrupp för lärarutbildning styrker de utmaningar som identifierats.

Utmaningar och framgångsfaktorer i distansutbildningar

En mindre analys av lärarutbildningar på distans har genomförts efter utvärderingen av förskollärarytbildningar, grundlärarytbildningar och ämneslärarytbildningarna. Bland dessa lärarutbildningar gavs 25 utbildningar på distans under den period som utvärderingarna genomfördes. Underlagen visar att 19 av utbildningarna fick omdömet ifrågasatt kvalitet. De områden som uppvisade störst brister handlade om måluppfyllelse och det var särskilt examensmålen som berör teori och metodkunskaper och förmågan att tillämpa didaktik och ämnesdidaktik som hade brister.

Då frågan om distansutbildning inte berörts specifikt i utvärderingen kan inte några säkra slutsatser om varför dessa utbildningar uppvisar sämre resultat än övriga besvaras entydigt, men resultaten visar att det kan finnas utmaningar med distansutbildningarna, särskilt inom områden där interaktionen och samtalen mellan lärare och studenter är central.

Slutsatser

UKÄ ser höga ambitioner och medvetet arbete för att hålla en hög kvalitet i lärarutbildningarna. Många lärosäten har i och med utvärderingen genomfört åtgärder för att säkerställa kvaliteten i sina lärarutbildningar.

För att bidra till en fortsatt nationell diskussion om hur högsta möjliga kvalitet kan uppnås i landets lärarutbildningar och för att främja ett fortsatt utvecklingsarbete drar UKÄ följande slutsatser.

Åtgärder på nationell nivå

- Det behövs nationella satsningar på forskning och nationella forskarskolor för att fler ska kunna disputerar inom förskolepedagogik, fritidspedagogik och ämnesdidaktik, vilket är områden där det i dag råder brist på vetenskaplig kompetens.
- Det behövs åtgärder på nationell nivå för att underlätta att anställa lärare som undervisar både vid lärarutbildningar och i skolan för att säkerställa aktuell professionskompetens i utbildningarna.

Åtgärder på lärosätetsnivå

- Det behövs lokala satsningar för att säkerställa rekrytering av vetenskaplig kompetens, exempelvis genom att lärosäten underlättar så att studenter på utbildningar på grundnivå kan kvalificera sig för forskarutbildning.
- Det behövs lokala satsningar för att säkra aktuell professionskompetens genom att lärosätena arbetar med att skapa tätare kontakter med VFU-skolor.
- Det behövs lokala satsningar för att tydliggöra examination av VFU och vilka underlag som ligger till grund för examinationen.

Inledning

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har under perioden 2016–2022 genomfört utbildningsutvärderingar med tillhörande uppföljningar av landets alla förskollärarytbildningar, grundlärarytbildningar och yrkeslärarytbildningar. Utöver det har UKÄ också utvärderat ämneslärarytbildningar utifrån ett urval bestående av undervisningsämnena bild, dans, idrott och hälsa, matematik, musik, samhällskunskap och svenska. Totalt har 186 lärarytbildningar utvärderats, fördelade på 20 förskollärarytbildningar, 53 grundlärarytbildningar, 10 yrkeslärarytbildningar och 103 ämneslärarytbildningar.

I utbildningsutvärderingar fattar UKÄ beslut om de utvärderade utbildningarna håller hög kvalitet eller om examenstillståndet behöver ifrågasättas och i förlängningen återkallas från något lärosäte. Beslutet baseras på det yttrande som bedömargruppen ger för respektive utbildning. Utöver att kontrollera respektive utbildnings kvalitet har bedömargruppen också till uppgift att ge konstruktiv återkoppling. Även i det arbete som sker efter en utbildningsutvärdering, till exempel återföringskonferenser och analyser, finns ett utvecklingsorienterat syfte att skapa resultat som är till nytta för sektorns utveckling.

I den här rapporten sammanfattar och analyserar vi utvärderingarnas resultat och bedömarens reflektioner, men inkluderar också lärosätenas erfarenheter och synpunkter som framförts i olika dialoger.

UKÄ redovisar årligen statistik över antalet sökande, antagna, nybörjare, examinerade och genomströmning för de olika lärarytbildningarna. I mars 2023 publicerade UKÄ rapporten *Lärarytbildningarna: Studenter och examinerade 2011/12–2021/22* som förutom den senaste statistiken också redovisar utvecklingen över inflödet och utflödet av studenter sedan de nuvarande lärarytbildningarna infördes 2011.

Rapportens syfte

Syftet med den här rapporten är att ge en bild av de mest framträdande resultaten som utvärderingarna av lärarytbildningarna bidragit med. Ett ytterligare syfte är att med dessa resultat som grund, bidra till en fortsatt nationell diskussion om hur hög kvalitet fortsättningsvis kan uppnås i landets alla lärarytbildningar och på så sätt främja ett fortsatt utvecklingsarbete.

Sammantaget är lärarytbildningarnas fyra examina landets största yrkesutbildning som höstterminen 2021 omfattade 40 572 registrerade studenter fördelade över en majoritet av landets lärosäten. Förutom

omfattningen har lärarutbildningarna genomgått flera förändringar under de senaste årtiondena. Den senaste, mest omfattande förändringen, ägde rum 2011, när de fyra lärarexamina infördes. Eftersom utbildningarna är långa och det krävs tid innan det är lämpligt att utvärdera en ny utbildning, kunde de inte utvärderas under utvärderingscykeln 2011–2014, utan utvärderingarna påbörjades 2016. Lärarutbildningarna hade också pekats ut i regeringens skrivelse om kvalitetssäkringssystemet 2015/16:76 som utbildningar där kraven på nationell likvärdighet är höga. Detta tillsammans med det allmänna intresse som finns för lärarförsörjning och kvalitet i lärarutbildningar har motiverat oss till att sammanställa de resultat som dessa utvärderingar resulterat i.

Rapportens disposition

I rapporten sammanställer vi och följer upp resultaten av de senaste årens utvärderingar av lärarutbildningarna. I rapportens första del presenterar vi en översikt av resultatet i utvärderingarna och vilka åtgärder som lärosätena har vidtagit för att säkerställa att studenterna når utbildningarnas examensmål.

I den andra delen studerar vi sambandet mellan en utbildnings förutsättningar i form av personalresurser och utbildningens kvalitet. Vi redovisar också de synpunkter och inspel som kommit från de lärosäten vars utbildningar har utvärderats. Slutligen tittar vi på vilka utmaningar och framgångsfaktorer vi kunnat urskilja för den grupp av lärarutbildningar som ges på distans. Sammanställningen avslutas med de slutsatser UKÄ dragit utifrån dessa utvärderingar och analyser, samt några uppslag till frågor för vidare studier.

Del 1: Resultaten av utvärderingarna

I det här kapitlet ger vi en nationell överblick av utvärderingarnas resultat vad gäller lärarutbildningarnas kvalitet. Överblicken baseras dels på den nationella bild av lärarutbildningarnas kvalitet som respektive bedömargrupp arbetat fram och sammanfattat i de så kallade kapptexterna för de olika utvärderingarna, dels på de omdömen som bedömarna gett i respektive utvärdering.

Det kommande avsnittet fokuserar på de huvudsakliga utmaningar som bedömargrupperna lyft fram för lärarutbildningarna. Därefter redogör vi för bedömargruppernas omdömen av respektive bedömningsgrund och resultatet av utvärderingarna.

Huvudsakliga utmaningar i lärarutbildningarna

I det här avsnittet gör vi en sammanställning av de tre så kallade nationella bilderna eller kapptexterna som inleder bedömargruppernas yttranden om de olika lärarutbildningarna som har utvärderats: en gemensam för förskollärodbildningar och grundlärodbildningar, en för yrkeslärodbildningar och en för respektive undervisningsämne i ämneslärodbildningar.

Texterna skiljer sig åt mellan de olika utvärderingarna, eftersom de dels ger en samlad nationell bild av läget vid landets lärarutbildningar, dels är en sammanställning av utvärderingens resultat. Dessutom har det funnits olika arbetssätt i de olika bedömargrupperna vid författandet. Det gör att texterna inte är fullständigt jämförbara mellan de olika utvärderingarna eller möjliga att sammanställa till en enhet.

I samtliga texter skriver bedömargrupperna att de sett att det finns höga ambitioner och ett medvetet arbete med att upprätthålla hög kvalitet. Det finns samtidigt flera utmaningar relaterade till de olika examina. Vissa utmaningar är gemensamma för samtliga, medan andra är specifika för de olika utbildningarna.

I nästa avsnitt kommer fokus framför allt riktas mot de huvudsakliga utmaningar som utvärderingarna identifierat inom lärarutbildningarna. Beskrivningen av utmaningarna struktureras utifrån utgångspunkten att finna gemensamma nämnare inom utvärderingarnas bedömningsområden. Det innebär dock att samtliga bedömningsgrunder inte beskrivs, eftersom de huvudsakliga utmaningarna inte varit helt

gemensamma mellan de olika examina. Det finns utmaningar som alla lärarutbildningar har, men det finns också specifika utmaningar. För en mer utförlig beskrivning av lärarutbildningarnas förhållanden hänvisar vi till respektive utvärdering.

Förutsättningar för en utbildning av hög kvalitet

Personalen som är verksamma inom en utbildning och den utbildningsmiljö som byggts upp omkring den är centrala förutsättningar för studenternas lärande och utveckling av vetenskapliga och professionsrelaterade kunskaper. Samtliga utvärderingar konstaterar att lärarutbildningarna har utmaningar när det kommer till den personal som är verksamma i utbildningen. I vissa fall konstaterar utvärderingen också att det finns brister i utbildningsmiljön.

Rekrytering står högt på agendan när det gäller forskolläroverutbildningarna, grundläroverutbildningarna och yrkesläroverutbildningarna med avsikt att stärka utbildningarnas forskningsanknytning. För samma utbildningar konstaterar också bedömargrupperna att många disputerade finns upptagna på de läroverlistor som lärosätena skickat in, men att de disputerade i praktiken enbart medverkar i liten utsträckning i utbildningarna. Konkurrensen om de få lektorer som finns i landet är dessutom tuff. Flera av lärosätena har enligt bedömargruppen väldigt få lektorer eller disputerade med kompetens som är relevant för utbildningens särart. För yrkesläroverutbildningarna är det särskilt svårt att rekrytera disputerade lärover eftersom utbildningen bara omfattar 90 högskolepoäng, vilket innebär att vägen till forskarutbildning efter yrkesexamen är mycket lång.

Utvärderingarna visade dessutom att den vetenskapliga kompetensen är ojämnt fördelad mellan både de olika lärosätena samt mellan och inom utbildningarna. Bedömargrupperna för forskolläroverutbildningarna, grundläroverutbildningarna och ämnesläroverutbildningarna beskriver att den vetenskapliga kompetensen generellt är god inom den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK). Bedömargruppen för ämnesläroverutbildningarna påtalar dock att den vetenskapliga kompetensen ofta är fragmenterad när det kommer till ämne, ämnesdidaktik samt utbildningsvetenskaplig eller pedagogisk kompetens med koppling till aktuell yrkesexamen.

Sammantaget konstaterar utvärderingarna att både den vetenskapliga och professionsrelaterade kunskapen hos personalen behöver utvecklas och fler disputerade behövs som forskar om områden som är relevanta för utbildningarna. I konflikt med det behovet står, enligt bedömargrupperna, att resurserna till forskning och forskarutbildning inom området är knappa. Bedömargrupperna för yrkesläroverutbildningen, forskolläroverutbildningen och grundläroverutbildningarna föreslår strategiska satsningar på forskning och forskarutbildning både på lokal och nationell nivå. Bedömargruppen för ämnesläroverutbildningen

förstärker det med att påtala behovet av förutsättningar för att bedriva forskning och kvalificera sig genom meriteringsprogram och forskarutbildning.

Professionsanknytningen inom utbildningarna beskrivs generellt hålla en god standard. För yrkeslärarutbildningarna konstateras att en hög grad av personalen har egen lärarexamen. Men för samtliga utbildningar ser man att den samlade professionskompetensen är låg mot just de åldrar eller den verksamhet som utbildningarna förbereder för.

I de nationella bilderna beskrivs färre problem när det kommer till utbildningsmiljöerna och det konstateras att de överlag är goda. En svaghet som beskrivs är emellertid utbildningarnas forskningsanknytning. Det hänger tätt ihop med utmaningarna som relaterar till personal. Till exempel finns det lärosäten som helt saknar, alternativt har svaga, forskningsmiljöer med professionsspecifik relevans för yrkeslärarutbildningen. Snarare har de forskningsmiljöer med en generell relevans för lärarutbildningarna. Det orsakar av förklarliga skäl brister i kopplingen mellan forskning och utbildning, eftersom lärarutbildningarna skiljer sig åt. För förskollärarutbildningarna konstateras att svagheten i forskningsanknytningen är särskilt märkbar i de utbildningar som bedrivs helt på distans eller på flera campus. Bedömargruppen för ämneslärarutbildningarna beskriver vikten av att lärosätena arbetar långsiktigt med målet att seniora lärare regelbundet får förutsättning att bedriva forskning för att säkerställa aktuell vetenskaplig grund i utbildningen, men också för att upprätthålla ett kritiskt vetenskapligt förhållningssätt mot nya trender och förändringar i skola och samhälle.

Lärarutbildningarnas utformning, genomförande och resultat

Utbildningarna som leder till de olika lärarexamina har i många fall gemensamma utmaningar när det kommer till deras utformning, genomförande och resultat.

Kopplingen mellan lärandeaktiviteter, lärandemål, examination och examensmål kallas *konstruktiv länkning*. Bedömargrupperna för grundlärarutbildningarna, förskollärarutbildningarna och yrkeslärarutbildningarna skriver samtliga att länkningen behöver förtydligas inom utbildningarna och att det arbete som inlemts om det behöver fortsätta. Samtidigt finns det enligt bedömargrupperna stor variation mellan utbildningarna som leder till nämnda examina. Vissa av utbildningarna beskrivs ha välutvecklade ordningar för att säkerställa länkningen, och därmed att studenterna uppnår examensmålen efter slutförd utbildning.

Alla utvärderingarna beskriver utmaningar som är kopplade till examination, verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och VFU-

handledarkompetens. För förskolläraryrkes- och grundläroverutbildningarna beskrivs säkerställandet av studenternas kunskaper från VFU som ett viktigt förbättringsområde. Det försvåras av att det enligt bedömargruppen ibland är otydligt vilka underlag som examinator har tillgång till vid examinationen. Utvärderingarna visar att flera lärosäten i hög grad tycktes förlita sig på att enskilda lärares besök på VFU-placeringen och deras samtal med handledarna kan vara tillräckliga underlag, medan andra lärosäten helt lutar sig på handledarens bedömning. Bedömargrupperna ansåg att detta är knappa underlag för bedömning, vilket också belyser vikten av att VFU-handledaren har adekvat handledarutbildning. Även ämnesläroverutbildningarna har den utmaningen, enligt deras bedömargrupp som beskriver att det inte alltid framgår hur VFU bedöms och hur lärosätena kvalitetssäkrar VFU-platsen.

Alla bedömargrupper beskriver vikten av att det finns en koppling mellan de teoretiska kunskaperna och de praktiska förmågor som lärs ut. Bedömargruppen för ämnesläroverutbildningarna för ett resonemang om kopplingen mellan den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) och VFU där de beskriver att studenterna inom UVK måste förberedas inför sin VFU genom att via praktiska övningar få visa sin förmåga att tillämpa de teoretiska kunskaperna de förvärvat. Bedömargrupperna för utvärderingen av förskolläraryrkes- och grundläroverutbildningarna gör samma koppling. De beskriver att ämne, ämnesdidaktik och UVK tillsammans utgör utbildningen, men att intrycket under utvärderingen var att de på många håll organiseras i separata delar med svårigheter att samordna och skapa progression. Enligt bedömargrupperna lämnas ansvaret att skapa helhet till de enskilda studenterna, och lärosätets kvalitetsarbete och ansvar är otydligt.

Yrkesläroverutbildningen ägnar i sin tur en tredjedel åt VFU, och utvärderingen visar att utbildningarna mestadels har goda förutsättningar för samspelet mellan UVK och VFU. Men när det kommer till didaktiken finns det en utmaning. Bedömargruppen beskriver att det finns över 200 yrkesämnen med tillhörande didaktik och metodik, och det finns en viss variation mellan utbildningarna i hur de säkerställer studenternas kunskaper på ett tillfredsställande sätt. Det är vanligt att studenterna får reflektera över didaktiska frågor i teorikurser, men i den praktiska träningen vilar ansvaret på VFU-handledarna. Det kräver god kvalitetskontroll av handledarna och rutiner om hur de didaktiska kunskaperna ska bedömas, vilket bedömargruppen lyfter fram som ett utvecklingsområde.

Kvaliteten i läroverutbildningarna

I det här avsnittet gör vi en sammanställning av hur kvaliteten i läroverutbildningarna har bedömts i respektive utvärdering. Inledningsvis gör vi en sammanställning utifrån de olika läroverexamina. Därefter analyserar vi de negativa utfallen statistiskt, för att få en indikation om

vilka bedömningsgrunder som haft störst inverkan för ett ifrågasatt examenstillstånd. UKÄ:s utbildningsutvärderingar kan leda till följande resultat:

- beslut om hög kvalitet
- beslut om ifrågasatt examenstillstånd
- beslut om indraget examenstillstånd.

Beslut om hög kvalitet fattas antingen i samband med utvärderingen om samtliga bedömningsområden bedöms som tillfredsställande, eller efter uppföljning om bedömargruppen bedömer att lärosätet vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att utbildningen ska hålla hög kvalitet.

Beslut om ifrågasatt examenstillstånd fattas om ett eller flera bedömningsområden bedöms som inte tillfredsställande. Bedömargruppen ska i de fallen ange i sitt yttrande vad som inte bedöms hålla tillräcklig kvalitet.

Utbildningar som fått examenstillståndet ifrågasatt får ett år på sig att åtgärda bristerna och lämna in en åtgärdsredovisning till UKÄ. Efter uppföljning kan en utbildning antingen bedömas hålla hög kvalitet, eller så fattar UKÄ beslut om att återkalla examenstillståndet.

Dessutom kan lärosätet själv efter att UKÄ fattat beslut om att ifrågasätta examenstillståndet, men innan uppföljningen startat, välja att lägga ned utbildningen. Utbildningen blir i de fallen inte föremål för en uppföljning, men lärosätet behåller i formell bemärkelse examenstillståndet, även om utbildningen som leder till den aktuella examen inte längre kommer bedrivas.

Utbildningsutvärderingarna av de olika lärarexamina omfattade fyra bedömningsområden som tillsammans innehöll sju bedömningsgrunder.

- Bedömningsområdet **Förutsättningar** innehöll bedömningsgrunderna *Personal* respektive *Utbildningsmiljö*.
- Bedömningsområdet **Utformning, genomförande och resultat** innehöll bedömningsgrunderna *Måluppfyllelse*, *Jämställdhet* och *Uppföljning, åtgärder och återkoppling*.
 - Bedömningsgrunden *Måluppfyllelse* omfattade sex olika examensmål som hör till respektive examen, förutom utvärderingen av yrkeslärarutbildningar som omfattade tre examensmål. Se *bilaga 1* för information om vilka examensmål som ingår i utvärderingarna,
 - bedömningsgrunden *Uppföljning, åtgärder och återkoppling* fokuserade på två olika delar, nämligen utbildningens innehåll, utformning, genomförande och examination respektive genomströmning.
- Bedömningsområdena **Studentperspektiv** respektive **Arbetsliv och samverkan** omfattade en bedömningsgrund vardera.

Förskollärarexamen

Utbildningar som leder till förskollärarexamen erbjuds vid 20 lärosäten, varav ett lärosäte är en enskild utbildningsanordnare och övriga står under statligt huvudmannaskap. I pilotutvärderingen ingick två utbildningar som leder till förskollärarexamen, varav en fick omdömet hög kvalitet och därmed undantogs utbildningsutvärderingen.

I utvärderingen av förskollärarytbildningarna fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för elva lärosäten och om att ifrågasätta examenstillståndet för åtta utbildningar. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att sju av de åtta utbildningarna höll hög kvalitet, medan ett av lärosätena fick sitt examenstillstånd återkallat.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	11	58 %
Ifrågasatt examenstillstånd	8	42 %
Hög kvalitet efter uppföljning	7	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	1	

Tabell 1: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till förskollärarexamen inklusive utfall i uppföljningen.

Samtliga åtta utbildningar vars examenstillstånd ifrågasattes bedömdes inte ha uppfyllt *Måluppfyllelse*. Två av utbildningarna fick dessutom bedömningsgrunden *Personal* bedömd som inte uppfyllt och en av de två bedömdes även ha brister i bedömningsgrunden *Utbildningsmiljö*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 19 beslut)
Personal	2
Utbildningsmiljö	1
Måluppfyllelse	8

Tabell 2: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till förskollärarexamen.

Grundlärarexamen

Utbildningar som leder till grundlärarexamen ges med tre inriktningar mot arbete i:

- fritidshem
- förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3
- grundskolans årskurs 4–6.

Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem erbjuds nu vid 14 lärosäten, medan grundlärarexamen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 samt grundlärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6 erbjuds vid 20 lärosäten. Av de lärosätena är ett lärosäte en enskild utbildningsanordnare, medan övriga står under statligt huvudmannaskap.

Flera lärosäten erbjuder samtliga inriktningar. I pilotutvärderingen ingick sex utbildningar som leder till grundlärarexamen, två från varje inriktning, varav fem fick omdömet hög kvalitet och därmed undantogs utbildningsutvärderingen.

Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem

I utvärderingen av grundlärarutbildningarna med inriktning mot arbete i fritidshem fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för åtta utbildningar och om att ifrågasätta examenstillståndet för fyra utbildningar. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att tre av de fyra utbildningarna höll hög kvalitet, medan ett av lärosätena fick sitt examenstillstånd återkallat.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	8	67 %
Ifrågasatt examenstillstånd	4	33 %
Hög kvalitet efter uppföljning	3	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	1	

Tabell 3: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem inklusive utfall i uppföljningen.

Samtliga fyra utbildningar vars examenstillstånd ifrågasattes bedömdes inte ha uppfyllt *Måluppfyllelse*, en av utbildningarna bedömdes som inte uppfyllt för fyra av examensmålen. Utöver det fick tre utbildningar inte uppfyllda bedömningar för bedömningsgrunden *Personal* och två av dem bedömdes även ha brister i bedömningsgrunden *Utbildningsmiljö*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 12 beslut)
Personal	3
Utbildningsmiljö	2
Måluppfyllelse	4

Tabell 4: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem.

Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3

I utvärderingen av grundlärarutbildningarna med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för sju utbildningar och om att ifrågasätta examenstillståndet för elva utbildningar. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att samtliga elva utbildningar vars examenstillstånd tidigare ifrågasatts höll hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	7	39 %
Ifrågasatt examenstillstånd	11	61 %
Hög kvalitet efter uppföljning	11	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 5: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till grundlärarexamen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 inklusive utfall i uppföljningen.

Samtliga utbildningar vars examenstillstånd ifrågasattes bedömdes inte ha uppfyllt *Måluppfyllelse*. De flesta utbildningarna bedömdes inte uppfyllda på minst två examensmål vardera. Två av utbildningarna bedömdes även brista på en var av de två bedömningsgrunderna *Personal* respektive *Utbildningsmiljö*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 18 beslut)
Personal	1
Utbildningsmiljö	1
Måluppfyllelse	11

Tabell 6: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till grundlärarexamen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3.

Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6

I utvärderingen av grundlärarutbildningarna med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6 fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för nio utbildningar och om att ifrågasätta examenstillståndet för nio utbildningar. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att samtliga nio utbildningar vars examenstillstånd tidigare ifrågasatts höll hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	9	50 %
Ifrågasatt examenstillstånd	9	50 %
Hög kvalitet efter uppföljning	9	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 7: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till grundlärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6 inklusive utfall i uppföljningen.

Samtliga nio utbildningar vars examenstillstånd ifrågasattes bedömdes inte ha uppfyllt *Måluppfyllelse*. De flesta utbildningarna bedömdes inte uppfyllt för minst två examensmål. Två av utbildningarna bedömdes även brista på en var av de två bedömningsgrunderna *Personal* respektive *Utbildningsmiljö*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 18 beslut)
Personal	1
Utbildningsmiljö	1
Måluppfyllelse	9

Tabell 8: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till grundläraresexamen med inriktning mot grundskolans årskurs 4–6.

Yrkesläraresexamen

Yrkesläraresexamen erbjuds vid tio lärosäten av vilka samtliga står under statligt huvudmannaskap. I utvärderingen av yrkeslärarutbildningarna fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för fyra utbildningar och om att ifrågasätta examenstillståndet för sex utbildningar. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att samtliga utbildningarna höll hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	4	40 %
Ifrågasatt examenstillstånd	6	60 %
Hög kvalitet efter uppföljning	6	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 9: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till yrkesläraresexamen inklusive utfall i uppföljningen.

De sex utbildningar vars examenstillstånd ifrågasattes bedömdes inte ha uppfyllt *Måluppfyllelse*. Enbart en utbildning bedömdes brista i två examensmål. Fyra av utbildningarna bedömdes dessutom inte uppfyllt för bedömningsgrunden *Utbildningsmiljö* och en bedömdes även brista i bedömningsgrunden *Personal*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 10 beslut)
Personal	1
Utbildningsmiljö	4
Måluppfyllelse	6

Tabell 10: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till yrkesläraresexamen.

Ämnesläraresexamen

Utbildningar som leder till ämnesläraresexamen ges med två inriktningar mot arbete i:

- grundskolans årskurs 7–9
- gymnasieskolan.

UKÄ gjorde inför utbildningsutvärderingen ett urval av undervisningsämnen som ingick i utvärderingen. Urvalet omfattade undervisningsämnena

- bild
- dans
- idrott och hälsa
- matematik
- musik
- samhällskunskap
- svenska.

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet bild

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet bild erbjuds vid sex lärosäten. Fem lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 och fem lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot gymnasieskolan. Fyra av lärosätena erbjuder båda inriktningarna, medan två av de sex lärosätena erbjuder en av inriktningarna. Samtliga lärosäten som erbjuder ämneslärarexamen med undervisningsämnet bild står under statligt huvudmannaskap.

Efter utvärderingen som berörde inriktningen mot grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet bild fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för fyra utbildningar och om att ifrågasätta examenstillståndet för en utbildning. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att även den utbildningen bedömdes hålla hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	4	80 %
Ifrågasatt examenstillstånd	1	20 %
Hög kvalitet efter uppföljning	1	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 11: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet bild inklusive utfall i uppföljningen.

Utvärderingen som berörde inriktningen mot gymnasieskolan i undervisningsämnet bild resulterade i samma utfall: Fyra utbildningar bedömdes hålla hög kvalitet, medan en utbildning fick sitt examenstillstånd ifrågasatt. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att även den utbildningen bedömdes hålla hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	4	80 %
Ifrågasatt examenstillstånd	1	20 %
Hög kvalitet efter uppföljning	1	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 12: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet bild inklusive utfall i uppföljningen.

Båda utbildningarna som ifrågasattes bedömdes inte uppfyllt för bedömningsgrunden *Personal*. Utbildningen med inriktning mot grundskolan bedömdes dessutom inte uppfyllt för ett av de sex

examensmålen, medan utbildningen med inriktning mot gymnasieskolan som fick examenstillståndet ifrågasatt bedömdes ha brister i två examensmål.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 5 beslut)
Personal	1
Måluppfyllelse	1

Tabell 13: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet bild.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 5 beslut)
Personal	1
Måluppfyllelse	1

Tabell 14: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet bild.

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet dans

Ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet dans erbjöds vid tre lärosäten, varav samtliga står under statligt huvudmannaskap. I utvärderingen bedömdes en utbildning hålla hög kvalitet, medan UKÄ fattade beslut om att ifrågasätta examenstillståndet för två av utbildningarna.

Innan uppföljningen startade valde ett lärosäte att lägga ned sin utbildning. Den utbildningen hade i utvärderingen bedömts inte uppfyllt för bedömningsgrunderna *Personal*, *Utbildningsmiljö* och *Måluppfyllelse*, där två av sex examensmål bedömdes brista.

Efter uppföljningen beslutade UKÄ att den utbildning inom undervisningsämnet dans som hade sitt examenstillstånd ifrågasatt höll hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	1	33 %
Ifrågasatt examenstillstånd	2	67 %
Hög kvalitet efter uppföljning	1	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	
Utbildning nedlagd av lärosätet	1	

Tabell 15: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet dans inklusive utfall i uppföljningen.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 3 beslut)
Personal	2
Utbildningsmiljö	2
Måluppfyllelse	1

Tabell 16: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet dans.

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet idrott och hälsa

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet idrott och hälsa erbjuds vid åtta lärosäten. Två lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 och åtta lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot gymnasieskolan. Två av lärosätena erbjuder båda inriktningarna. Samtliga lärosäten som erbjuder ämneslärarexamen med undervisningsämnet idrott och hälsa står under statligt huvudmannskap.

Efter utvärderingen som berörde inriktningen mot grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet idrott och hälsa fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för en utbildning och om att ifrågasätta examenstillståndet för en utbildning. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att även den utbildningen bedömdes hålla hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	1	50 %
Ifrågasatt examenstillstånd	1	50 %
Hög kvalitet efter uppföljning	1	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 17: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet idrott och hälsa inklusive utfall i uppföljningen.

Utvärderingen som berörde inriktningen mot gymnasieskolan i undervisningsämnet idrott och hälsa resulterade i att fem utbildningar bedömdes hålla hög kvalitet, medan tre utbildningar fick sitt examenstillstånd ifrågasatt. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att även de utbildningarna bedömdes hålla hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	5	63 %
Ifrågasatt examenstillstånd	3	37 %
Hög kvalitet efter uppföljning	3	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 18: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet idrott och hälsa inklusive utfall i uppföljningen.

De fyra utbildningarna med ifrågasatt examenstillstånd bedömdes samtliga inte ha uppfyllt *Måluppfyllelse*. Bedömargruppen ansåg att de hade brister i minst ett examensmål, men de flesta hade brister i fler.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 2 beslut)
---------------------------	---------------------------------------

Måluppfyllelse	1
----------------	---

Tabell 19: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet idrott och hälsa.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 8 beslut)
---------------------------	---------------------------------------

Måluppfyllelse	3
----------------	---

Tabell 20: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet idrott och hälsa.

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet matematik

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet matematik erbjuds vid 17 lärosäten. 5 lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 och 17 lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot gymnasieskolan. 5 lärosäten erbjuder båda inriktningarna, medan 12 lärosäten bara erbjuder inriktning mot arbete i gymnasieskolan. 16 av lärosätena står under statligt huvudmannskap, medan ett lärosäte är en enskild utbildningsanordnare.

Efter utvärderingen som berörde inriktningen mot grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet matematik fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för en utbildning och om att ifrågasätta examenstillståndet för fyra utbildningar. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att även de utbildningarna bedömdes hålla hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	1	20 %
Ifrågasatt examenstillstånd	4	80 %
Hög kvalitet efter uppföljning	4	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 21: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet matematik inklusive utfall i uppföljningen.

Utvärderingen som berörde inriktningen mot gymnasieskolan i undervisningsämnet matematik resulterade i att UKÄ beslutade om omdömet hög kvalitet för åtta utbildningar, medan nio utbildningar fick sitt examenstillstånd ifrågasatt. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att sju utbildningar bedömdes hålla hög kvalitet och om att återkalla examenstillståndet för två utbildningar.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	8	47 %
Ifrågasatt examenstillstånd	9	53 %
Hög kvalitet efter uppföljning	7	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	2	

Tabell 22: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet matematik inklusive utfall i uppföljningen.

Samtliga tretton utbildningar vars examenstillstånd ifrågasattes bedömdes inte ha uppfyllt *Måluppfyllelse*. I huvudsak bedömdes utbildningarna ha brister i åtminstone två examensmål.

Två av utbildningarna med inriktning mot arbete i grundskolan bedömdes dessutom som inte uppfyllt *Utbildningsmiljö*. En av dem bedömdes också ha brister i bedömningsgrunden *Personal*, medan den andra bedömdes ha brister i bedömningsgrunden *Arbetsliv och samverkan*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 5 beslut)
Personal	1
Utbildningsmiljö	2
Måluppfyllelse	4
Arbetsliv och samverkan	1

Tabell 23: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet matematik.

När det kommer till utbildningarna med inriktning mot arbete i gymnasieskolan bedömdes fem utbildningar som inte uppfyllt för både *Utbildningsmiljö* och *Personal*. En av dem bedömdes också ha brister i bedömningsgrunden *Arbetsliv och samverkan* och en annan i *Jämställdhet*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 17 beslut)
Personal	5
Utbildningsmiljö	5
Måluppfyllelse	9
Jämställdhet	1
Arbetsliv och samverkan	1

Tabell 24: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet matematik.

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet musik

Ämneslärarexamen med inriktning mot gymnasieskolan med undervisningsämnet musik erbjuds vid åtta olika lärosäten, varav samtliga står under statligt huvudmannaskap.

Efter utvärderingen fattade UKÄ beslut om att sex utbildningar bedömdes hålla hög kvalitet, medan två av utbildningarna fick sitt examenstillstånd ifrågasatt. Innan uppföljningen startade valde ett lärosäte att lägga ned sin utbildning. Den utbildningen hade i utvärderingen bedömts inte uppfyllt för bedömningsgrunderna *Personal*, *Utbildningsmiljö*, *Måluppfyllelse*, där två av sex examensmål bedömdes ha brister, och *Arbetsliv och samverkan*.

Efter uppföljningen beslutade UKÄ att den utbildning inom undervisningsämnet musik som hade sitt examenstillstånd ifrågasatt höll hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	6	75 %
Ifrågasatt examenstillstånd	2	25 %
Hög kvalitet efter uppföljning	1	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	
Utbildning nedlagd av lärosätet	1	

Tabell 25: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet musik inklusive utfall i uppföljningen.

Utvärderingen av utbildningar med undervisningsämnet musik skiljer sig från de resultat av utvärderingen som vi hittills har beskrivit, eftersom fem av de sex utbildningar som innan uppföljning bedömdes hålla hög kvalitet *inte* hade fått bedömningen *Uppfylld* för samtliga bedömningsgrunder. Fyra av de utbildningarna hade brister inom ett av examensmålen inom bedömningsgrunden *Måluppfyllelse* och det femte hade brister i bedömningsgrunden *Personal*. Men samtliga hade trots det fått tillfredsställande omdömen för varje bedömningsområde. Det beror på att bedömargruppen gjort en sammanvägd bedömning av bedömningsområdena som helhet.

De två utbildningar som UKÄ beslutade att ifrågasätta examenstillståndet för bedömdes brista i flera examensmål. En av dem fick omdömet inte uppfyllt för båda bedömningsgrunderna *Personal* och *Utbildningsmiljö*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 8 beslut)
Personal	2
Utbildningsmiljö	1
Måluppfyllelse	2
Arbetsliv och samverkan	1

Tabell 26: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllta för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet musik.

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet samhällskunskap

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet samhällskunskap erbjuds vid 16 lärosäten. 6 lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 och 16 lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot gymnasieskolan. 6 lärosäten erbjuder båda inriktningarna. 15 av lärosätena står under statligt huvudmannaskap, medan ett lärosäte är en enskild utbildningsanordnare.

Efter utvärderingen som berörde inriktningen mot grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet samhällskunskap fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för fem utbildningar och om att ifrågasätta examenstillståndet för en utbildning. Den utbildning som UKÄ beslutade att ifrågasätta examenstillståndet för hade brister inom båda bedömningsområdena *Förutsättningar* och *Utformning, genomförande och resultat*. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att även den utbildningen bedömdes hålla hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	5	83 %
Ifrågasatt examenstillstånd	1	17 %
Hög kvalitet efter uppföljning	1	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 27: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet samhällskunskap inklusive utfall i uppföljningen.

Utvärderingen som berörde inriktningen mot gymnasieskolan i undervisningsämnet samhällskunskap resulterade i att UKÄ beslutade om omdömet hög kvalitet för tolv utbildningar, medan fyra utbildningar fick sitt examenstillstånd ifrågasatt. Innan uppföljningen startade valde ett lärosäte att lägga ned sin utbildning. Den utbildningen hade i utvärderingen bedömts inte uppfyllt för samtliga bedömningsgrunder utom en.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	12	75 %
Ifrågasatt examenstillstånd	4	25 %
Hög kvalitet efter uppföljning	3	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	
Utbildning nedlagd av lärosätet	1	

Tabell 28: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet samhällskunskap inklusive utfall i uppföljningen.

Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att de andra tre utbildningarna som fått sitt examenstillstånd ifrågasatt bedömdes hålla hög kvalitet.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 6 beslut)
Personal	1
Utbildningsmiljö	1
Måluppfyllelse	1
Arbetsliv och samverkan	1

Tabell 29: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet samhällskunskap.

Samtliga fyra utbildningar vars examenstillstånd ifrågasattes bedömdes ha brister i *Måluppfyllelse* och *Utbildningsmiljö*. Enskilda utbildningar bedömdes inte uppfyllt inom andra bedömningsgrunder.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 16 beslut)
Personal	4
Utbildningsmiljö	4
Måluppfyllelse	4
Uppföljning, åtgärder och återkoppling	1
Studentperspektiv	1
Arbetsliv och samverkan	2

Tabell 30: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet samhällskunskap.

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet svenska

Ämneslärarexamen med undervisningsämnet svenska erbjuds vid 21 lärosäten. 9 lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 och 19 lärosäten erbjuder utbildning med inriktning mot gymnasieskolan. 7 lärosäten erbjuder båda inriktningarna. 20 av lärosätena står under statligt huvudmannaskap, medan ett lärosäte är en enskild utbildningsanordnare.

Efter utvärderingen som berörde inriktningen mot grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet svenska fattade UKÄ beslut om omdömet hög kvalitet för två utbildningar och om att ifrågasätta examenstillståndet för sju utbildningar. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att de sju utbildningarna bedömdes hålla hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	2	22 %
Ifrågasatt examenstillstånd	7	78 %
Hög kvalitet efter uppföljning	7	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 31: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet svenska inklusive utfall i uppföljningen.

Utvärderingen som berörde inriktningen mot gymnasieskolan i undervisningsämnet svenska resulterade i att UKÄ beslutade om omdömet hög kvalitet för elva utbildningar, medan åtta utbildningar fick sitt examenstillstånd ifrågasatt. Efter uppföljningen fattade UKÄ beslut om att samtliga åtta utbildningarna som fick sitt examenstillstånd ifrågasatt nu bedömdes hålla hög kvalitet.

Utfall	Antal	Andel
Hög kvalitet	11	58 %
Ifrågasatt examenstillstånd	8	42 %
Hög kvalitet efter uppföljning	8	
Indraget examenstillstånd efter uppföljning	0	

Tabell 32: Utfall utvärdering av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet svenska inklusive utfall i uppföljningen.

De båda utbildningar med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 som fick omdömet hög kvalitet efter utvärderingen hade också fått bedömningen uppfyllt för samtliga bedömningsgrunder. Samtidigt bedömdes två av de elva utbildningarna med inriktning mot arbete i gymnasieskolan som fått omdömet hög kvalitet ha varsin bedömningsgrund som inte var uppfyllt – *Personal* respektive *Utbildningsmiljö*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 9 beslut)
Personal	3
Utbildningsmiljö	2
Måluppfyllelse	5
Studentperspektiv	1
Arbetsliv och samverkan	1

Tabell 33: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet svenska.

Det finns ingen ensam gemensam nämnare för de utbildningar som UKÄ beslutade att ifrågasätta examenstillståndet i form av att samtliga bedömdes ha brister i en särskild bedömningsgrund. I stället är det mer utspritt än för andra undervisningsämnen. De flesta bedömdes ha brister i bedömningsgrunden *Måluppfyllelse*, vissa bedömdes som inte uppfyllt i *Personal* eller *Utbildningsmiljö* och ett fåtal bedömdes inte uppfyllt för bedömningsgrunderna *Uppföljning*, *åtgärder och återkoppling*, *Genomströmning*, *Studentperspektiv* och en bedömdes ha brister i *Arbetsliv och samverkan*.

Bristande bedömningsgrund	Inte uppfyllt (av totalt 19 beslut)
Personal	4
Utbildningsmiljö	4
Måluppfyllelse	4
Uppföljning, åtgärder och återkoppling	1
Studentperspektiv	2

Tabell 34: Antal bedömningsgrunder som bedömts som inte uppfyllda för utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet svenska.

Vissa bedömningsgrunder har varit mer utslagsgivande

Samtliga bedömningsområden behöver få omdömet tillfredsställande för att utbildningen ska få det samlade omdömet hög kvalitet. Överlag kan vi se att bedömningsgrunderna har något olika tyngd i de olika utvärderingarna.

Vi har med stöd av en statistisk metod analyserat relationen mellan en inte uppfyllt bedömning för varje bedömningsgrund och det samlade omdömet om att ifrågasätta examenstillståndet. I bilaga 2 presenteras analysens detaljer, medan vi här låter resultaten och de slutsatser vi drar från dem stå i centrum. Ansatsen till analysen var att visa vilken eller vilka bedömningsgrunder som varit mest avgörande för ett ifrågasatt examenstillstånd i respektive examen eller inriktning.

För förskollärarytbildningarna visar analysen att brister i de två examensmålen som rör kunskapsformen kunskap och förståelse respektive det första målet i kunskapsformen färdighet och förmåga hade starkast betydelse för att bedömggruppen skulle ifrågasätta ett examenstillstånd. Samtidigt visar den att brister i utbildningsmiljön hade en svag relation med ett ifrågasatt examenstillstånd.

Även i utvärderingen av utbildningar som leder till grundlärarexamen är *Måluppfyllelse* en nyckelfaktor. Det gäller särskilt det andra målet inom kunskapsformen kunskap och förståelse och de två första målen som berör färdigheter och förmågor. I kontrast till det visar analysen samtidigt svagast relation mellan de negativa utfallen när det kommer till det tredje examensmålet inom kunskapsformen färdighet och förmåga.

När det gäller utvärderingen av utbildningar som leder till yrkeslärarexamen är examensmålet inom kunskapsformen kunskap och förståelse centralt. Det har en mycket stark relation mellan en inte uppfyllt bedömning och ett ifrågasatt examenstillstånd. För den utbildningsutvärderingen visade sig också bedömningsgrunden *Utbildningsmiljö* ha stark relation med ett ifrågasatt examenstillstånd. Inte uppfyllt bedömning för bedömningsgrunderna *Personal* och

Måluppfyllelse relaterade till andra kunskapsformer hade en svag relation till ett ifrågasatt examenstillstånd.

När det kommer till utbildningar som leder till ämneslärarexamen är de i analysen uppdelade utifrån inriktning snarare än ämne. Skälet är att det nästan är dubbelt så många utbildningar som ingick i utvärderingen jämfört med den näst största utvärderade examina – grundlärarexamen.

Även i fallet ämneslärare med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 ger sig examensmålen relaterade till kunskapsformen kunskap och förståelse till känna med starka relationer till ifrågasatta examenstillstånd. En annan bedömningsgrund som spelat stor roll för ett ifrågasatt examenstillstånd var för den här inriktningen den om utbildningens *Personal*.

När det gäller bedömningarna av utbildningar som leder till ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan är resultaten mer oprecisa än för andra lärarexamina. Fler bedömningsgrunder visar en stark relation mellan bedömningen inte uppfylld och ifrågasatt examenstillstånd. Bedömningsgrunderna inom bedömningsområdet *Förutsättningar* är i toppen tillsammans med examensmålen kopplade till kunskapsformen kunskap och förståelse.

Måluppfyllelse är avgörande och brister i kunskap och förståelse påverkar resultatet mest

Ett mönster som kan utläsas brett över utvärderingarna är att brister i *Måluppfyllelse* som är relaterade till kunskapsformen kunskap och förståelse har starkast relation med ett ifrågasatt examenstillstånd. På platsen därefter placerar sig brister i *Måluppfyllelse* kopplat till det första målet relaterat till kunskapsformen färdighet och förmåga.

I utvärderingen av utbildningar som leder till förskollärarexamen respektive grundlärarexamen har brister i *Måluppfyllelse* haft en mer avgörande roll än i övriga utbildningar. I utvärderingarna av utbildningar som leder till ämneslärarexamen respektive yrkeslärarexamen har å andra sidan brister i bedömningsgrunderna *Personal* respektive *Utbildningsmiljö* spelat en större roll tillsammans med *Måluppfyllelse* än för övriga utbildningar. En förklaring till det är att avvägningar och beslut som fattas inom bedömargruppen skiljer sig mellan utvärderingarna. Resultaten pekar på vilka områden som bedömargrupperna sett som viktigast för lärosätena att rikta sina utvecklingsinsatser mot och blottlägger vad bedömargruppen vid den sammanvägda bedömningen inte kunnat bortse ifrån. Samtidigt visar analysen också på en ambivalens och att det ibland funnits ett utrymme för bedömargruppen att göra just en bedömning om att låta en styrka inom en bedömningsgrund väga upp en svaghet inom en annan bedömningsgrund. För att kunna dra fylligare och mer nyanserade

slutsatser behöver de här resultaten läsas i kombination med yttrandetexternas innehåll.

Åtgärder för hög kvalitet

Ett lärosäte vars utbildning får omdömet ifrågasatt kvalitet i en utvärdering har ett år på sig efter beslutsdatum att lämna in en redovisning av genomförda åtgärder. Lärosätet kan också välja att lägga ned utbildningen innan UKÄ:s uppföljning startar. Om bristerna kvarstår trots genomförda åtgärder, återkallar UKÄ examenstillståndet.

Lärosätena genomförde åtgärder för att nå hög kvalitet på förskolläro- och grundläroutbildningar

Lärosätena genomförde åtgärder och nästan samtliga förskolläro- och grundläroutbildningar bedömdes därefter hålla hög kvalitet.

Arbete med konstruktiv länkning och progression var den vanligaste åtgärden

Bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat* samlade flest åtgärder, där arbete med konstruktiv länkning och progression var vanligast. Genomlysningar och analyser av kursplaner har också varit vanligt och ofta lett till revideringar. Revideringarna har stärkt undervisningen och examinationerna i förhållande till examensmålen.

När det gäller bedömningsområdet *Förutsättningar* var utökade lärarresurser den vanligaste åtgärden. Det har ofta varit en åtgärd för att stärka studenternas möjlighet att uppnå vetenskaplig progression genom utbildningen. Utökningen av vetenskapligt meriterade lärare har skett på olika sätt exempelvis genom nyrekrytering, tjänsteplanering av befintlig personal, fler utlysningar av doktorandtjänster och samarbeten med disputerad personal vid andra institutioner inom lärosätet.

Åtgärd	Förutsättningar	Utformning, genomförande och resultat
Arbete med konstruktiv länkning och progression		20
Utökade lärarresurser	9	
Nya rutiner för VFU inklusive bättre samverkan		5
Modell/matris över forskningsanknytning i utbildningen		4
Didaktisk anpassning mellan olika inriktningar		4
Utökad kompetensutveckling	2	
Fler doktorander	2	
Disputerade lärare i seminarier och handledning		2
Förstärkta vetenskapliga inslag i kurser		2
Krav på handledarutbildning för handledare		2
Programgemensamma rutiner för självständigt arbete		2
Ny organisation för kvalitetsarbete		2
Utveckling av didaktiska kurser		1
Extern genomlysning av kurser		1
Ny kurslitteratur		1

Tabell 35: Antal genomförda åtgärder för hög kvalitet i förskolläro- och grundläro- och lärutbildningarna uppdelat på bedömningsområde.

Lärosätena genomförde åtgärder för att nå hög kvalitet på yrkesläro- och lärutbildningar

Lärosätena genomförde åtgärder i samtliga yrkesläro- och lärutbildningar som fått sitt examenstillstånd ifrågasatt i utvärderingen. Efter genomförda åtgärder bedömdes de hålla hög kvalitet.

Förstärkning av vetenskaplig kompetens och forskningsmiljö samt hur vuxnas lärande behandlas var den vanligaste åtgärden

Bedömningsområdena *Förutsättningar* respektive *Utformning, genomförande och resultat* samlade flest åtgärder. I bedömningsområdet *Förutsättningar* var den vanligaste åtgärden att göra riktade forskningssatsningar och utveckla forskningsmiljön, samt att rekrytera nya lärare till lärosätet och utbildningen. I bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat* var den vanligaste åtgärden att utveckla och förtydliga hur vuxnas lärande kommer in i utbildningen.

Åtgärd	Förutsättningar	Utformning, genomförande och resultat
Utvecklat och förtydligat hur vuxnas lärande behandlas i utbildningen		5
Riktat forskningssatsningar/utvecklat forskningsmiljön	4	
Utökade lärarresurser: rekrytering vetenskaplig kompetens	4	
Utökade lärarresurser: rekrytering professionskompetens	3	
Didaktiska/yrkesdidaktiska innehållet har stärkts i utbildningen		2
Utvecklat och utökat vetenskapligt innehåll i kurser		2
Utvecklat och utökat professionsinriktat innehåll i kurser		2
Utvecklat och uppdaterat kursplaner		1
Stärkt samverkan med skolhuvudmän	1	

Tabell 36: Antal genomförda åtgärder för hög kvalitet i yrkeslärarutbildningarna uppdelat på bedömningsområde.

Lärosätena genomförde åtgärder för att nå hög kvalitet på ämneslärarutbildningar

Lärosätena genomförde åtgärder i nästan samtliga ämneslärarutbildningar som fått sitt examenstillstånd ifrågasatt, för att säkerställa att utbildningarna skulle hålla hög kvalitet.

Förstärkning av ämnesdidaktiska inslag samt arbete med progression och nyrekrytering var de vanligast förekommande åtgärderna

Bedömningsområdena *Förutsättningar* respektive *Utformning, genomförande och resultat* samlade flest åtgärder. I bedömningsområdet *Förutsättningar* var den vanligaste åtgärden att rekrytera nya lärare till lärosätet och utbildningen. I bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat* var de vanligaste åtgärderna att på olika sätt se över utbildningsstrukturen, för att säkerställa progression i utbildningen och att utveckla och stärka innehållet i utbildningens ämnesdidaktik.

Åtgärd	Förut-sättningar	Utformning, genom-förande och resultat	Student-perspektiv	Arbetsliv och samverkan
Utveckling av ämnes-didaktiska kurser		24		
Arbete med konstruktiv länkning och progression		22		
Utökade lärar-resurser: rekrytering	20			
Andra åtgärder som stärkt utbildningsmiljö	14			
Utveckling av ämneskurser		10		
Åtgärder för förstärkt programsamordning	8			1
Samverkan med andra lärosäten och externa aktörer, t.ex. VFU	6			2
Annan kompetens-utveckling för lärare/handledare	5	1		1
Utveckling av rutiner, handledning och examination för VFU		6		
Utveckling av rutiner, riktlinjer för handledning och examination av självständiga arbeten		5		
Utökade lärar-resurser: befintlig personal	5			
Utökad forskningstid för befintliga lärare	4			
Utveckling av rutiner för dialog med studenter			4	

Tabell 37: Antal genomförda åtgärder för hög kvalitet i ämneslärarutbildningarna uppdelat på bedömningsområde.

Lärosätena är framgångsrika i uppföljningarna

Efter utvärderingarna beslutade UKÄ att ifrågasätta examenstillståndet för två av fem utbildningar, 42 procent. Det innebär att en stor andel av utbildningarna inom ett år behövde genomgå en uppföljning. I genomsnitt ifrågasatte UKÄ 2,9 examenstillstånd per lärosäte. Om vi rensar bort de sex lärosäten som i realiteten inte fick något examenstillstånd ifrågasatt stiger genomsnittet för ifrågasatta examenstillstånd per lärosäte till 3,7.

Lärosäte	Andel ifrågasatta utbildningar	Antal ifrågasatta utbildningar
Göteborgs universitet	47 %	8
Högskolan Dalarna	70 %	7
Högskolan i Borås	40 %	2
Högskolan i Gävle	67 %	4
Högskolan i Halmstad	50 %	2
Högskolan Kristianstad	90 %	9
Högskolan Väst	44 %	4
Karlstads universitet	33 %	3
Linköpings universitet	9 %	1
Linnéuniversitetet	27 %	3
Luleå tekniska universitet	75 %	6
Lunds universitet	75 %	3
Malmö universitet	36 %	5
Mälardalens universitet	60 %	3
Stiftelsen Högskolan i Jönköping	14 %	1
Stockholms konstnärliga högskola	100 %	1
Stockholms universitet	40 %	4
Södertörns högskola	50 %	3
Umeå universitet	25 %	3
Uppsala universitet	50 %	3
Örebro universitet	38 %	3
Totalt	42 %	78

Tabell 38: Utvärderingsutfall före uppföljning per lärosäte med minst ett ifrågasatt examenstillstånd.

På gruppnivå kan vi se ett något sämre utfall före uppföljning för högskolor jämfört med universitet. Över hälften av de utbildningar som utvärderats, 56 procent, av högskolornas lärarutbildningar ifrågasattes, medan 39 procent av universitetens utbildningar fick samma omdöme.

Efter uppföljningen hade nästan alla lärosäten vidtagit tillräckliga åtgärder för att UKÄ skulle besluta om att ge utbildningen omdömet hög kvalitet. Lärosätena valde att lägga ned tre av utbildningarna med ifrågasatt examenstillstånd innan uppföljningen inleddes och för fyra utbildningar beslutade UKÄ efter uppföljningen om att återkalla examenstillståndet.

Högskolor och universitet klarar sig lika bra i uppföljningarna. Antalet utbildningar som i slutändan får sitt examenstillstånd återkallat eller som lärosätet självt beslutar att lägga ned är mycket litet i relation till det totala antalet lärarutbildningar som följs upp. Det gäller omkring en av tio utbildningar med ifrågasatt examenstillstånd: 9 procent av högskolornas lärarutbildningar och 9 procent av universitetens.

Lärosäte	Utfall	Andel av lärosätets lärarutbildningar
Högskolan Dalarna	Ett återkallat examenstillstånd	10 %
Högskolan i Borås	Ett återkallat examenstillstånd	20 %
Högskolan Kristianstad	Ett återkallat examenstillstånd	10 %
Lunds universitet	Ett återkallat examenstillstånd	25 %
Mälardalens universitet	En nedlagd utbildning	20 %
Luleå tekniska universitet	Två nedlagda utbildningar	25 %

Tabell 39: Andel och antal återkallade examenstillstånd eller nedlagda utbildningar per lärosäte efter uppföljning, uppdelat på högskolor och universitet.

Hög kvalitet i lärarutbildningarna efter uppföljningar

Slutligen kan vi sammantaget konstatera att av de 186 utbildningar som utvärderats har 179 lärarutbildningar fått omdömet hög kvalitet, antingen efter utvärdering eller efter uppföljning. Av de som inte fått omdömet hög kvalitet har UKÄ fattat beslut om att återkalla examenstillståndet för fyra utbildningar och tre utbildningar har lagts ned av lärosätena efter att UKÄ ifrågasatt examenstillståndet. Diagram 1 visar en överblicksbild av det totala slutliga resultatet efter utvärderingarna. Vi kan konstatera att nästan alla lärarutbildningar i Sverige höll hög kvalitet.

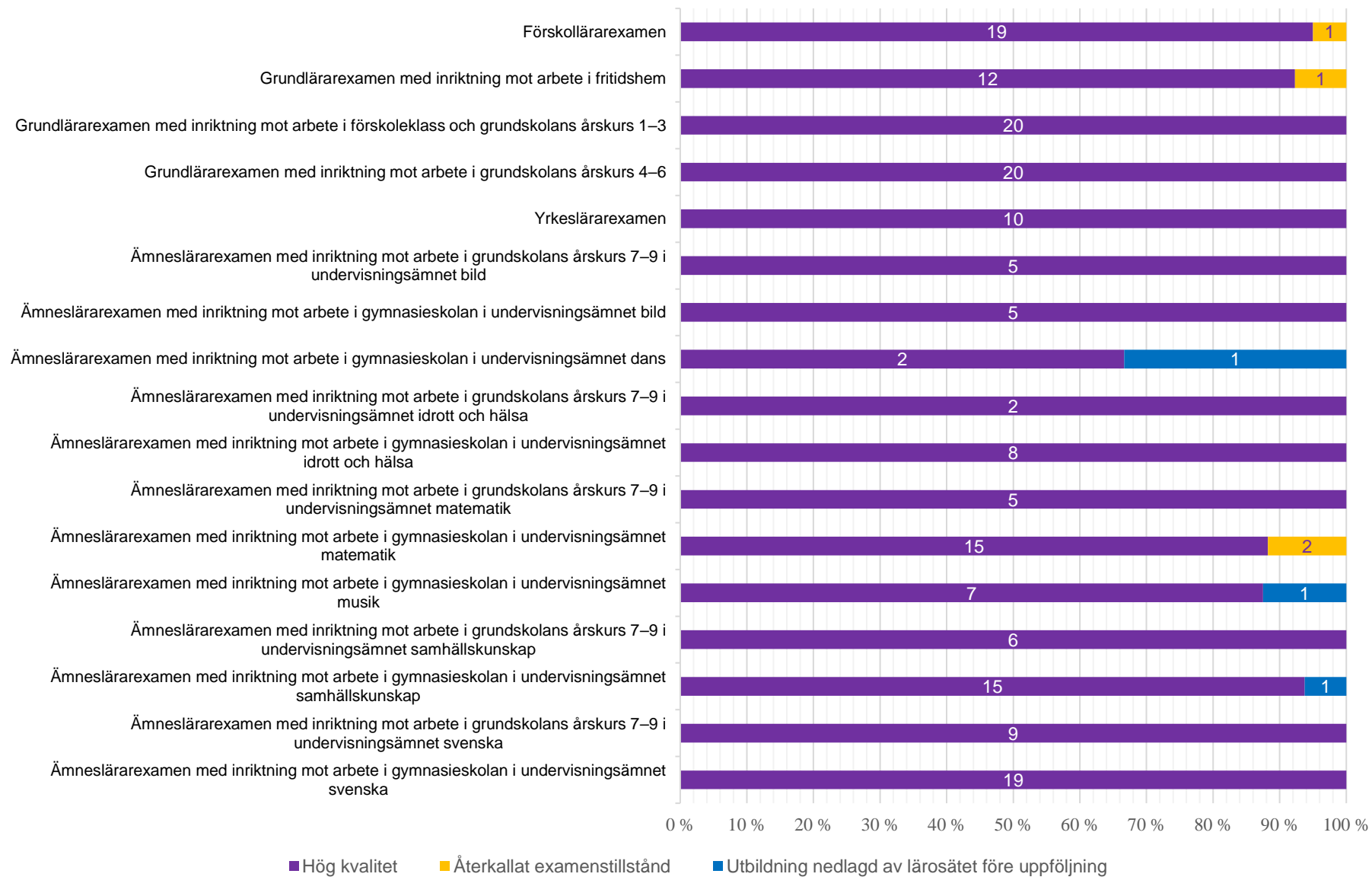

Diagram 1: Slutgiltigt utfall lärarutbildningsutvärderingar (totalt, antal beslut i stapel, andel per utfall i axelskala)

Del 2: Analys om lärarutbildningarnas utmaningar

Del 2 är en något förkortad version av den promemoria som redan 2020 publicerats på UKÄ:s webbplats. Syftet med analysen var att följa upp ett urval av resultaten från de utvärderingar som genomförts av förskolläraryr-, grundläraryr- och ämnesläraryrutbildningar samt att undersöka sambandet mellan utbildningsförutsättningar i form av personalresurser och utbildningens kvalitet. Vi studerade hur lärosäten använder sina lärarresurser för att möjliggöra och säkerställa att studenterna uppnår de utvalda examensmålen.

Här presenteras först resultatet av de utvärderingar som ligger till grund för denna analys och den återkoppling som vi fått på analysen. Notera att de åtgärder som lärosätena vidtagit efter utvärderingen inte ingår. I slutet av del 2 redogörs också för en undersökning av de utmaningar och framgångsfaktorer som kunde utläsas från utvärderingarna för de lärarutbildningar som gavs på distans.

Resultat av utvärderingarna av förskolläraryrutbildningar och grundläraryrutbildningar

En fullständig redogörelse av utfallet för de utvärderade förskolläraryr- och grundläraryrutbildningarna finns i del 1. Här presenteras de resultat som varit underlag för den här analysen. Av de 73 förskolläraryrutbildningar och grundläraryrutbildningar som utvärderats har 41 utbildningar fått omdömet hög kvalitet och 32 utbildningar omdömet ifrågasatt kvalitet. Gemensamt för alla de förskolläraryr- och grundläraryrutbildningar som har fått omdömet ifrågasatt kvalitet är att bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat*¹ har bedömts som inte tillfredsställande, vilket framgår av tabellen nedan (tabell 40). Ett mindre antal av dessa utbildningar har också bedömts ha bristande förutsättningar.² Det gäller 2 av de 8 förskolläraryrutbildningarna och 7 av de 24 grundläraryrutbildningarna som fått omdömet ifrågasatt kvalitet. Det bör alltså noteras att samtliga utbildningar som fått omdömet inte tillfredsställande på bedömningsområdet *Förutsättningar*, också fått

¹ I bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat* ingår sex utvalda examensmål som bedömningsgrunder. Dessutom ingår bedömningsgrunden *Uppföljning, åtgärder och återkoppling* samt bedömningsgrunden *Jämställdhet*.

² I bedömningsområdet *Förutsättningar* ingår bedömningsgrunderna *Personal* och *Utbildningsmiljö*.

omdömet inte tillfredsställande på bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat*.

Utbildningar	Förutsättningar	Utformning, genomförande och resultat	Studentperspektiv	Arbetsliv och samverkan
Förskolläraryrkesexamen	2	8	0	0
Grundläraryrkesexamen, fritidshem	3	4	0	0
Grundläraryrkesexamen, förskoleklass och årskurs 1–3	2	11	0	0
Grundläraryrkesexamen, årskurs 4–6	2	9	0	0

Tabell 40: Antal förskolläraryrkes- och grundläraryrkesutbildningar som fått omdömet inte tillfredsställande per bedömningsområde.

Att relativt få utbildningar fick omdömet inte tillfredsställande när det gäller bedömningsområdet *Förutsättningar* återspeglar till viss del de överväganden som gjordes om att inte ställa orimliga krav på utbildningarna. Hänsyn togs till hur förutsättningarna för att anställa kompetens såg ut nationellt. Ett exempel på det är att det inte finns tillräckligt med disputerad personal i Sverige inom de fritidspedagogiska och förskolepedagogiska områdena för att täcka behoven i de utbildningar som ges.

I den inledande texten till yttrandena sammanfattade bedömargrupperna de mest framträdande dragen i förskolläraryrkesutbildningarna och grundläraryrkesutbildningarna, som de tog sig uttryck under perioden när utvärderingarna ägde rum. Bedömarna lyfte fram följande utvecklingsområden:

- Den vetenskapliga kompetensen är svag, främst inom förskolepedagogik och fritidspedagogik. Undervisningen bedrivs främst av adjunkter, med få disputerade i vissa utbildningar och få professorer i de flesta utbildningar.
- Många lärare är involverade i utbildningarna, men kärnan av lärare som håller ihop utbildningen är ofta liten och består ofta av adjunkter.
- Professionskompetens inriktad mot undervisning i förskoleklass saknas.
- Det finns risker att undervisningen mot förskoleklass och årskurs 6 försvagas vid samläsning mellan inriktningen förskoleklass och årskurs 1–3 samt inriktningen årskurs 4–6.
- Kopplingen mellan forskning och utbildning behöver stärkas.
- Undervisning inom ämnesdidaktik och metodik behöver stärkas.

Resultat av utvärderingarna av ämneslärarutbildningar

Som framgår av del 1 utvärderades under 2018–2020 ämneslärarutbildningar i undervisningsämnena bild, dans, idrott och hälsa, matematik, musik, samhällskunskap och svenska.

Utbildningar	Förutsättningar	Utformning, genomförande och resultat	Studentperspektiv	Arbetsliv och samverkan
Ämneslärarexamen, matematik gy	5	9	1	1
Ämneslärarexamen, svenska gy	4	7	2	0

Tabell 41: Antal ämneslärarutbildningar som fått omdömet inte tillfredsställande per bedömningsområde.

Vi har koncentrerat analysen till undervisningsämnena matematik och svenska med inriktning mot arbete i gymnasieskolan, eftersom de utbildningarna ges vid flest lärosäten.

Gemensamt för de nio ämneslärarutbildningar med undervisningsämnet matematik med inriktning mot gymnasieskolan som bedömdes ha ifrågasatt kvalitet var att de fått omdömet inte tillfredsställande på bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat*. Över hälften av de ifrågasatta utbildningarna bedömdes också ha brister i bedömningsområdet *Förutsättningar*. Bedömnarna noterade i den inledande texten till yttrandena att de utbildningar som fått omdömet hög kvalitet hade gjort långsiktiga strategiska satsningar på ämneslärarutbildningen, för att få en stark och stabil personalstyrka inom matematik och matematikdidaktik. Lärosätena hade rekryterat kompetens, som forskare inom matematikdidaktik, lärare med gedigen professionserfarenhet från gymnasieskolan eller grundskolans årskurs 7–9. Ett generellt utvecklingsområde som bedömnarna pekade ut för lärosätena var att i högre grad integrera matematiskt och matematikdidaktiskt kursinnehåll. Att stärka det matematiska ämnesinnehållet i de självständiga arbetena var ytterligare ett annat utvecklingsområde.

Resultatet var i stort sett detsamma för ämneslärarutbildningarna med undervisningsämnet svenska med inriktning mot arbete i gymnasieskolan. Av de åtta utbildningar som fått omdömet ifrågasatt kvalitet bedömdes sju ha brister i bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat*. Hälften bedömdes ha brister inom bedömningsområdet *Förutsättningar*. Bedömnarna noterade i den inledande texten till yttrandena att det pågår en diskussion om vilka ämneskunskaper som krävs av en lärare i svenska och därmed hur en ämneslärarutbildning i undervisningsämnet svenska bör utformas, så att den ger studenterna både en bredd och ett djup i skolämnet som omfattar både språkvetenskap och litteraturvetenskap. Bedömnarna pekade också

på att lärosätenas ambitionsnivå generellt sett är hög vad gäller den ämnesdidaktiska forskningen. Det språkdidaktiska utbildningsinnehållet tenderar dock att vara starkare förankrat i forskning och också starkare integrerat i utbildningen, än det litteraturredidaktiska.

Bedömarnas övergripande intryck från ämneslärarutvärderingen kan summeras i följande punkter:

- Den vetenskapliga kompetensen inom ämnesdidaktik är svag.
- Den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) i utbildningarna har generellt bedömts hålla hög kvalitet.
- Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) har en central roll i att möjliggöra och säkerställa flera examensmål, men hur bedömning sker inom VFU är ibland oklar.
- Vikten av att lärosätet involverar lärare och studenter för att arbeta med progression för att koppla samman UVK, ämnesstudier och VFU till en sammanhållen utbildning. Kollegialt sammanhållna utbildningsmiljöer är också viktiga.
- Inom bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat* handlar bristerna om att utbildningarna inte möjliggör och/eller säkerställer att studenterna når examensmålen.

Metod och genomförande – sambanden mellan lärarresurser och måluppfyllelse

Eftersom det oftast var bedömningsområdet *Förutsättningar* och bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat* som har bedömts som inte tillfredsställande, är det dessa två bedömningsområden som vi har valt att studera vidare. Ytterligare ett argument för att studera dem har varit att alla bedömargrupper i de olika utvärderingarna har diskuterat just kopplingen mellan begränsade personalresurser och svårigheter för studenter att nå examensmålen. Vi har därför valt att studera bedömningsgrunden *Personal* samt ett examensmål från kunskapsformen kunskap och förståelse och ett examensmål från kunskapsformen färdighet och förmåga, för att se hur förhållandet mellan personalresurser och måluppfyllelse ser ut.

Förutsättningar

I bedömningsområdet *Förutsättningar* har vi valt att studera bedömningsgrunden *Personal*:

”Antalet lärare och deras sammantagna kompetens (vetenskapliga, professionsrelaterade och pedagogiska) är adekvat och står i proportion till utbildningens volym, innehåll och genomförande på kort och lång sikt.”

Utformning, genomförande och resultat

I bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat* har vi valt att studera måluppfyllelse i två examensmål:

”Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande, samt säkerställer genom examination, att studenten när examen utfärdas uppnår de utvalda målen.”

Dessa två examensmål ingår i vår studie:

- examensmålet under kunskapsformen kunskap och förståelse som berör kunskaperna inom det förskolepedagogiska/fritidspedagogiska ämnesområdet/de ämneskunskaper som krävs för yrkesutövningen och kännedom/insikt om aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete
- examensmålet under kunskapsformen färdighet och förmåga som berör förmågan att tillämpa didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom de ämnesområden och verksamhet som utbildningen avser.

Vi har läst 66 av det totala antalet om 95 yttranden över förskollärarytbildningar, grundlärarytbildningar med inriktning fritidshem och inriktning F–3 samt ämneslärarytbildning med inriktning gymnasieskola i undervisningsämnena matematik och svenska. Vi har därmed täckt in så att någon utbildning från varje lärosäte finns representerad och att både utbildningar som fått omdömet hög kvalitet och ifrågasatt kvalitet ingår.

Vi har läst yttrandena och noterat vad bedömarna lyft fram som utvecklingsområden, svagheter, styrkor och goda exempel. Vi har även analyserat relationen mellan bedömda lärarresurser och måluppfyllelse för de utvalda examensmålen, för att se hur de har påverkat varandra. Här kan vi konstatera att det finns starka samband mellan vilken kompetens som finns tillgänglig bland personalen och hur väl utbildningarna lyckats möjliggöra och säkerställa måluppfyllelsen för studenterna. Vi har därmed fått en bild av hur lärosätena använder sina lärarresurser i sitt arbete med måluppfyllelse, det vill säga vilka strategier och lösningar som bedömarna har sett att lärosätena använder. Det redovisar vi i nästa avsnitt.

Problem, strategier och lösningar i lärarytbildningar

I det här avsnittet identifierar vi fem områden utifrån de utmaningar och problem som bedömarna lyft fram i yttrandena relaterat till personalresurser. För varje problemområde beskriver vi konsekvenser som problemet kan medföra och presenterar några lösningar och strategier på hur lärosäten arbetar för att motverka och lösa problemet. Här refererar vi också till specifika exempel från några utbildningar. Att lista olika lösningar och exempel belyser inte bara att de utmaningar som lärarytbildningarna hanterar skiljer sig åt beroende på lärarytbildning och

inriktning, utan också att dessa problem, strategier och lösningar är beroende av lärosätenas olika organisationer och förutsättningar.

Vår förhoppning är att våra slutsatser och exempel kan bidra till en fortsatt utveckling av landets olika lärarutbildningar. Det bör dock noteras att analysen här är begränsad till de bedömningsgrunder som används i UKÅ:s utvärderingar, och slutsatserna ger därför inte en heltäckande bild.

Brist på vetenskaplig kompetens, främst inom förskolepedagogik och fritidspedagogik

I bedömarnas yttranden är det tydligt att den vetenskapliga kompetensen bedömts som svag i många förskollärarytbildningar och grundlärarytbildningar med inriktning mot fritidshem, men även i grundlärarytbildningar med inriktning mot förskoleklass och årskurs 1–3. Bedömarna har lyft fram problemet med den nationella bristen på vetenskaplig kompetens inom förskolepedagogik, fritidspedagogik och didaktik för förskoleklass. Särskilt tydligt framkommer avsaknaden av professorer inom dessa områden. Det är också hård konkurrens om det fåtal lektorer som finns nationellt. Förskolepedagogik och fritidspedagogik är relativt nya forskningsområden och det finns få disputerade inom de områdena i Sverige, vilket medför att den vetenskapliga kompetensen inte är tillräcklig för att förse landets lärarutbildningar med personal.

Utifrån den bristen på nationell nivå har bedömargrupperna behövt anpassa kraven på hur den vetenskapliga kompetensen bedömts utifrån vad som ansetts vara rimliga kravnivåer. Det betyder att bedömarna i utvärderingarna av förskolläraryt- och grundlärarytbildningarna har bedömt förutsättningarna för personal och utbildningsmiljö utifrån vad som är rimligt på nationell nivå för närvarande. Om utbildningens förutsättningar bedömts som tillfredsställande, trots svag vetenskaplig kompetens, har bedömarna ändå identifierat svagheter och utvecklingsområden som de lyft fram i yttrandena, varför det är möjligt att se problematiken även i dessa utbildningar.

Konsekvenser: otillräckligt djup i undervisning och otydliga bedömningskriterier i examination

- En konsekvens av svag eller bristande vetenskaplig kompetens i personalgruppen är att studenterna inte får ta del av undervisning med tillräckligt djup och att de inte heller får möta tillräckligt med aktuell och relevant forskning inom de förskole- och fritidspedagogiska områdena i utbildningarna. Detta kan exempelvis visa sig i svårigheter för studenterna att uppnå den kunskap och förståelse inom förskole- respektive fritidspedagogiska området som krävs för yrkesutövningen, liksom svårigheter med att visa kännedom om aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete. I utbildningar där personalens vetenskapliga

kompetens bedömts som otillräcklig eller svag, visar många av de självständiga arbetena på att studenterna har otillräckliga kunskaper inom det förskolepedagogiska respektive fritidspedagogiska området, liksom en svag forskningsanknytning. Det är ett exempel på att utbildningen inte ger förutsättningar för studenterna att nå det utvalda examensmålet inom kunskapsformen kunskap och förståelse.

- Utvärderingarna visar också på utbildningar där kunskap inom området visserligen möjliggörs, men där den inte säkerställs genom examination. En orsak kan vara att bedömningskriterierna är för generellt eller otydligt formulerade. Att inte formulera tillräckligt tydliga bedömningskriterier kan härledas till en otillräcklig vetenskaplig kompetens inom personalgruppen.
- I utbildningar med större studentgrupper kan en konsekvens vara att det inte finns tillräckligt många lärare med vetenskaplig kompetens inom området för att handleda och examinera studenternas självständiga arbeten.

Strategi: Kompetensanalyser, kompetensutveckling och internrekrytering för att säkerställa vetenskaplig kompetens på lång sikt

Att enbart inrätta tjänster och rekrytera lektorer och professorer externt är inte en tillräcklig strategi, eftersom lärosätena konkurrerar med varandra om den begränsade vetenskapliga kompetens som finns nationellt. I vår läsning av yttranden har vi sett att lärosätena använder olika strategier för att säkerställa den vetenskapliga kompetens som behövs på lång sikt för att studenterna ska uppnå examensmålen. Olika strategier som används är att

- inventera intresse hos adjunkter att genomgå forskarutbildning. Bedömnarna noterar dock vikten av att inte enbart förlita sig på internrekrytering genom forskarutbildning för adjunkter, eftersom det kan leda till att befintlig personal får för tung arbetsbörda.
- planera för kompetensutveckling och låta den få utrymme i lärarnas tjänster, så att lektorer kan kombinera undervisning och forskning, exempelvis 10–20 procent till alla lärare och högskolepedagogisk utbildning till nyanställda. Kompetensutveckling erbjuds hela lärarkollektivet, oavsett anställningsform.
- involvera gästprofessorer i lärarpersonalens kompetensutveckling.
- inrätta relevanta kurser på avancerad nivå, så att studenter kan kvalificera sig för antagning till forskarutbildning. Både förskollärarexamen och grundlärarexamen med inriktning mot fritidshem är examina på grundnivå och ger därmed inte behörighet för antagning till forskarutbildning.
- erbjuda kompetensutveckling till de lärare som gör besök i förskolor och skolor när studenterna genomför sin VFU.

Att möjliggöra för studenter att kvalificera sig till forskarutbildning

Exempel från en grundlärautbildning med inriktning fritidshem:
Lärosätet har inrättat en masterutbildning med inriktning mot yngre barns lärande för att möjliggöra för studenter att kvalificera sig för forskarutbildning. Bedömggruppen menar att satsningen på masterutbildningen och på doktorander och licentiander är ett gott exempel på hur lärosätet arbetar med att öka forskningsvolymen inom området och att det även kan bidra till att utöka lärarkompetensen. Bedömggruppen menar att det är viktigt att satsningen blir långsiktig för att den ska kunna säkerställa utbildningens vetenskapliga grund.

Att kompetensutveckla lärare som disputerat, men inte inom det fritidspedagogiska området

Exempel från en grundlärautbildning med inriktning fritidshem:
Den vetenskapliga kompetensen är svag inom utbildningen. Det finns adjunkter med professionskompetens och det finns disputerade lärare med vetenskaplig kompetens men inte inom det fritidspedagogiska området. En av de disputerade lärarna har en yrkesexamen med inriktning mot fritidshem. Det saknas både vetenskaplig kompetens inom fritidspedagogik och en koppling mellan de disputerade och de med erfarenhet från yrkesområdet fritidshem. För att komma till rätta med glappet mellan de två grupperna arbetar lärosätet på olika sätt med kompetensutveckling. Alla disputerade lärare som inte har en yrkesbakgrund inom fritidshem får till exempel utföra VFU-besök som del av sin kompetensutveckling. Det anser bedömggruppen är ett positivt exempel på hur lärosätet arbetar för att stärka kompetensen.

Strategi: Forskningsstrategi för att stärka forskningen och forskningsanknytningen i ämnen relevanta för lärarutbildningen säkerställer långsiktig tillgång på vetenskaplig kompetens

Lärosätena använder sig av olika strategier för att stärka forskningen och i förlängningen öka den vetenskapliga kompetensen som behövs för lärarutbildningarna. Exempel på strategier som används är att

- ta fram en forskningsstrategi med inriktning på till exempel förskola, för att bygga upp en långsiktig rekryteringsbas
- bevilja medel för att stärka forskning som är relevant för lärarutbildningarna
- avsätta medel för utlysning av tjänster inom forskning
- delta i nationella forskarskolor som på lång sikt kan leda till rekrytering av forskarutbildade lärare
- koppla samman forsknings- och utbildningsmiljöerna genom aktiviteter, till exempel arbete i lärarlag. Ett annat exempel är att forskningsledaren har samordningsansvaret för utbildningens forskningsanknytning
- göra en översyn av befintlig forskning relevant för utbildningen och hur forskningen integreras i utbildningen

- säkerställa att forskare undervisar inom utbildningen, till exempel att alla forskare har minst 20 procent undervisning i sin tjänst
- öka andelen självständiga arbeten som knyts till pågående forskningsprojekt.

Att prioritera den förskolepedagogiska forskningen vid lärosätet

Exempel från en förskollärarytutbildning:

Vid lärosätet finns ett forskningsförberedande råd. Rådet ansvarar för att hantera ärenden om pedagogisk och didaktisk forskning i anslutning till lärarytutbildningarna. Det finns även en strategi vid lärosätet att prioritera förskoleforskning för att stärka forskningsmiljön. Vid lärosätet ses forskarytutbildning både som en rekryteringsstrategi och som ett sätt att stärka forskningsmiljöns koppling till lärarytutbildningarna. Sedan 2012 pågår satsningen *Särskild satsning lärarytutbildning*, som har gjorts för att stärka forskningsanknytningen i förskollärarytutbildningen. Satsningen har resulterat i tio disputationer och de disputerade arbetar nu som lärare i förskollärarytutbildningen. Fler disputationer är på gång. Lärosätet har också en forskarytutbildning inom ämnet pedagogik, eftersom lärosätet anser att det även behövs fler lektorer inom pedagogik i lärarytutbildningen.

Brist på vetenskaplig kompetens inom ämnesdidaktik

Att det saknas personal med vetenskaplig kompetens inom ämnesdidaktik är ett problem i lärarytutbildningarna generellt, men kommer tydligast till uttryck inom ämneslärarytutbildningarna. Där har den vetenskapliga ämneskompetensen generellt sett bedömts vara stark, medan den vetenskapliga kompetensen inom ämnesdidaktik ofta bedömts som svag eller i vissa fall helt saknas. Även i utvärderingen av grundlärarytutbildningarna noterades att vetenskaplig kompetens inom matematikämnet och svenskämnet didaktik (speciellt läs- och skrivinläring) har bedömts vara svag.

Bedömare resonerade om det finns en nationell brist på disputerad personal inom ämnesdidaktik och om den vetenskapliga kompetensen används i utbildningen. Bedömare identifierade ett mönster där disputerade lärare finns med på listor över utbildningens personal, men där deras medverkan i utbildningen kan vara liten.

Konsekvenser: otillräckligt ämnesdidaktiskt innehåll och otydliga bedömningskriterier i examination

- En konsekvens av problemet är att studenterna kan ha svårigheter att nå den färdighet och förmåga i ämnesdidaktik som beskrivs i examensmålet. En otillräcklig vetenskaplig kompetens kan resultera i ett otydligt ämnesdidaktiskt innehåll i utbildningen, en otillräcklig förberedelse inför VFU, det vill säga att måluppfyllelse av examensmål inte möjliggörs.

- Ytterligare en konsekvens är att bedömningskriterier inte är tydliga, utan skrivna på en för generell nivå på grund av otillräcklig vetenskaplig kompetens inom ämnesdidaktik, det vill säga måluppfyllelse av examensmål säkerställs inte.
- Proportionen vetenskaplig kompetens i relationen till antalet studenter har betydelse när det gäller att säkerställa ämnesdidaktisk kunskap. En konsekvens av bristande ämnesdidaktisk kompetens kan vara att det inte finns tillräckligt många lärare med vetenskaplig kompetens för att handleda studenternas självständiga arbeten och examinera studenternas VFU.

Strategi: Kompetensförsörjningsplan för att identifiera behov av kompetensutveckling och långsiktiga satsningar på forskning

Lärosätena använder sig av olika strategier för att identifiera och stärka den vetenskapliga ämnesdidaktiska kompetensen, till exempel att

- arbeta långsiktigt med löpande kompetensförsörjningsplaner för att identifiera behov och ge medel för kompetensutvecklingsprojekt
- genomföra en årlig strategisk uppföljning av lärares kompetens (vetenskaplig, professionsrelaterad och högskolepedagogisk kompetens) för en långsiktig utveckling
- inrätta en forskarutbildning i ämnesdidaktik i ett undervisningsämne för att på lång sikt stärka kompetensen
- se till att den lärare som gör lektionsbesök vid VFU har ämneskompetens för att på så sätt säkerställa att ämnesstudier och VFU kan kopplas samman till en helhet för studenterna.

Femåriga kompetensförsörjningsplaner

Exempel från en ämneslärarutbildning med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet svenska:

Bedömarna noterade att fakultetsledningen arbetar med femåriga kompetensförsörjningsplaner för att stärka den vetenskapliga ämnesdidaktiska kompetensen. På så sätt skapar man en tydlig medvetenhet om vilken kompetens som finns inom utbildningen och vad som behöver stärkas. För att stärka den ämnesdidaktiska kompetensen avsätter lärosätet interna medel och flera kompetensutvecklingsprojekt pågår. Medel avsätts även för att befintlig personal ska kunna forskarutbilda sig, till exempel adjunkter.

Långsiktig strategi med forskarutbildning i svenskämnets didaktik

Exempel från en ämneslärarutbildning med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet svenska:

Den ämnesdidaktiska kompetensen bedömdes som svag eftersom det inte fanns någon disputerad i ämnesdidaktik i utbildningen. Bedömarna noterade att lärosätet har startat en forskarutbildning i svenskämnets didaktik och på så sätt skapat en utbildningsmiljö där ämnesdidaktisk forskning bedrivs. Doktoranderna i forskarutbildningen undervisar i lärarutbildningen och

därmed skapas ett samband mellan forskning och utbildning som kommer studenterna till del samtidigt som kompetensen stärks i personalgruppen.

Den professionsrelaterade kompetensen är begränsad och bärs upp av odisputerad personal

Problemet med att den professionsrelaterade kompetensen inte är tillräcklig för att förbereda studenterna för yrkesutövningen tar sig uttryck på olika sätt i de olika lärarutbildningarna. I ämneslärarutbildningarna beskrivs bristen på professionsrelaterad kompetens med att det saknas undervisande lärare med egen lärarutbildning. Det kan också beskrivas som en avsaknad av *aktuell* professionskompetens om lärosätet inte tar in sådan kompetens utifrån, till exempel genom att anställa yrkesarbetande lärare som adjungerade adjunkter.

Inom förskolläraryrket och grundlärarutbildningarna beskrivs avsaknaden av relevant professionskompetens ofta som att det saknas kompetens inom den specifika inriktning och mot de specifika åldrar som inriktningen utbildar studenterna för. Det gäller främst förskola, fritidshem och förskoleklass. Professionsrelaterad kompetens säkerställs ofta genom adjunkter eller yrkesverksamma lärare med tillfälliga förordnanden i utbildningen, så kallade adjungerade adjunkter. När det gäller personal inom förskolläraryrket har de ofta en egen förskolläraryrketutbildning som bakgrund, men *aktuell* professionsrelaterad kompetens ses ändå som ett behov i utbildningarna.

Bedömarna har uppmärksammat problemet med att odisputerad personal ibland ensamma ska tillgodose behovet av professionsrelaterad kompetens i utbildningar där det råder brist på vetenskaplig kompetens. Bedömarna menade att den lösningen medför att ansvaret för att skapa en helhet av de praktiska och teoretiska momenten i utbildningens olika delar läggs på studenterna.

Konsekvenser: otillräcklig förberedelse inför VFU och yrket genom svag koppling mellan teori och praktik

- Inom ämneslärarutbildningar som saknar personal med professionskompetens kan den bristen få som konsekvens att studenter inte kan förbereda sig tillräckligt inför VFU och att utbildningen inte heller lyckas koppla samman VFU med övriga delar av utbildningen. Utbildningens delar hålls inte ihop, vilket kan medföra att progressionen i utbildningen blir lidande.
- Inom förskolläraryrket och grundlärarutbildningarna kan bristen på professionsrelaterad kompetens ta sig uttryck i att studenterna inte får tillräckligt tydligt riktad undervisning mot den åldersgrupp eller verksamhet de ska arbeta i. Bedömarna såg även problem med att

långsiktigt säkerställa den professionsrelaterade kompetensen om lärosätet *enbart* använder sig av adjungerade adjunkter som ofta har visstidsanställningar.

- Inom förskolläraryrket och grundläraryrket ansåg bedömarna att det är problematiskt om den personal som har professionsrelaterad kompetens till stor del inte är disputerad och inte har någon koppling till den disputerade personalen. Konsekvensen blir en tudelning mellan vetenskaplig och professionsrelaterad kompetens, vilket lämnar studenten att själv forma en helhet för vad som krävs i yrkesutövningen. Det finns utbildningar där det bedömts att det låga antalet disputerade med professionskompetens kan vara en orsak till att de självständiga arbetena visar på bristande kunskaper inom det förskolepedagogiska området.

Strategi: Rekrytering av yrkesverksamma lärare för aktuell professionsrelaterad kompetens

Oavsett om det finns tillräckligt med personal som både är disputerad och har professionskompetens mot yrket eller inte, arbetar lärosätena på flera sätt för att säkerställa att studenterna möter aktuell professionskompetens i utbildningarna. Exempel på detta är att

- anställa yrkesverksamma lärare som adjunkter i utbildningen på halvtid, för att stärka den aktuella professionskompetensen. Yrkesverksamma lärare är en stark resurs i relation till VFU och gynnar också samverkan med arbetslivet.
- anställa yrkesverksamma lärare som kursmentorer med en lägre tjänstgöringsgrad (5–10 procent), för att bidra med sina erfarenheter från professionen. Bedömarna noterade att kursmentorernas tid i utbildningen skulle kunna utökas.

Strategi: Samverkan med skolor och kommuner för att stärka den professionsinriktade miljön

Lärosätena arbetar på olika sätt med de förskolor respektive skolor och kommuner där VFU genomförs, för att säkerställa att utbildningen förbereder för yrkesutövningen. Samtidigt involveras yrkesverksamma i utbildningen och forskningen. Några sätt lärosätena gör detta på är genom att

- samarbeta med partnerskolor så att studenterna kan besöka skolor och delta i undervisning utanför VFU-perioderna, vilket stärker kopplingen till professionen genom hela utbildningen
- bjuda in gästlärare med spetskompetens och lärare från partnerskolor att delta i lärosätets förlagda delar av utbildningen och i forskningsprojekt
- inrätta en modell med så kallat ”parlärarskap” mellan partnerskolans lärare och lärosätets lärare

- anordna seminarieserier för adjunkter som är yrkesverksamma lärare och för VFU-handledare med fokus på att koppla samman forskning med undervisning i lärarutbildningen och skolan
- bjuda in lärare från skolorna till terminsvisa informationsträffar, handledarintroduktioner och utbildning, för att på så sätt stärka den professionsinriktade miljön
- arbeta med att knyta självständiga arbeten till skolors och förskolors aktuella utvecklingsarbeten
- skapa tätare samarbeten utifrån modellen med övningsskolor eller övningsförskolor, vilket gynnar den professionsinriktade miljön
- samverka med kommunen om forskningsprojekt som stärker den professionsinriktade vetenskapliga miljön.

Strategi: Praktisk forskning för att stärka den professionsrelaterade kompetensen och utbildningsmiljön

Lärosätena arbetar på flera sätt med forskning som är kopplad till lärarutbildning. Det bidrar till att skapa goda förutsättningar för en vetenskaplig och professionsanknuten utbildningsmiljö, där den forskning som bedrivs också kommer studenterna till del. Några sätt som lärosätena gör detta är genom att

- satsa på lärarutbildningsanknuten forskning av praxisnära karaktär och inom ämnesdidaktik
- utbildningen innehåller lärandeaktiviteter som aktiverar studenter i autentiska forskningsprojekt
- koppla självständiga arbeten till praktisk forskning
- koppla ihop forskning, forskolläroverbyggnad och förskoleverksamhet i en försöksverksamhet
- möjliggöra för forskare inom olika ämnen att samverka om områden som är väsentliga för lärarutbildningen, genom att organisationen för lärarutbildningen är sammanhållen och organiserad utifrån en tvärvetenskaplig grund som relaterar till lärarutbildningens kärna och professionsuppdraget.

Strategi: Pedagogiskt upplägg av utbildningen som stärker professionsinriktningen

Det finns strategier för att koppla undervisningsmoment både till praktik och till vetenskapliga modeller och förhållningssätt. Några av dessa strategier är att

- det ingår fältstudier i alla ämnes- och UVK-kurser för att stärka professionsanknytningen
- undervisningen är upplagd utifrån ett kooperativt lärande, det vill säga att studenterna via olika uppgifter till exempel får identifiera, pröva och värdera olika begrepp och metoder i ett undervisningsämne. Det ger studenterna insikt i de didaktiska behoven och kan ses som ett exempel på ett formativt arbetssätt.

- utbildningen är upplagd så att studenterna samverkar i arbetslag på liknande sätt som de sedan kommer att arbeta i förskolan.

Att anlita yrkesverksamma lärare

Exempel från ett och samma lärosäte från ämneslärarutbildningar med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnena matematik och svenska, samt grundlärarutbildningen för fritidshem:

Bedömarna noterade att lärosätet har fast anställda lärare med professionsanknytning i utbildningen, men att de också använder sig av så kallade kursmentorer som är anställda av kommunen. Kursmentorerarna arbetar i skolan men är anställda på 5–10 procent i utbildningen och bidrar med sin professionskompetens. De medverkar i kursens planering, genomförande och uppföljning. De håller även seminarier och bidrar med sina erfarenheter från professionen.

Samverkan med kommuner och lärosäte om gemensamma forskningsprojekt

Exempel från en förskollärarutbildning:

I yttrandet uppmärksammade bedömarna att lärosätet gör riktade satsningar för att utveckla de miljöer som stärker relationen mellan forskning och utbildning. För att stärka den professionsinriktade vetenskapliga miljön har lärosätet organiserat en gemensam samverkan kring forskningsprojekt, där både kommuner och lärosätet medverkar. Lärosätet har ett tiotal forskningsprojekt där lärosätet och kommunen samarbetar med ett tydligt fokus på förskolan. Som ett exempel på hur den samverkan syns i utbildningen lyfte bedömargruppen fram att studenterna bjuder in förskolor till lärosätet för att de ska kunna ta del av aktiviteter som studenterna arbetat fram under en kurs. Studenterna får också ta del av resultaten från forskningsprojekten i olika kurser. Att yrkesverksamma lärare medverkar i skolutvecklande forskning sågs också som en styrka av bedömargruppen.

Otydlig ansvarsfördelning och otillräcklig kompetens vid examination inom VFU

I yttranden från samtliga lärarutbildningar framkom problem med hur ansvar mellan olika lärargrupper inom VFU fördelades och hur samverkan mellan grupperna bedrevs. Ett annat problem som lyftes fram var att det kunde finnas otydligheter om vilken kompetens de olika personalkategorierna hade och vidare att examination av de delar av utbildningen som genomfördes under VFU inte var lika väl genomtänkta och organiserade som de delar som var förlagda vid lärosätet.

Bedömarna ansåg att det var problematiskt och efterlyste en diskussion om hur examinationsunderlag kan vara utformade och hur en tydlig och mer balanserad ansvarsfördelning av examinationen kan nås mellan VFU-handledare och VFU-lärare.

Ett annat område som bedömarna belyste i yttranden över alla typer av lärarutbildningar är att VFU-handledares, men även VFU-lärares, kompetens kan behöva stärkas. Det problemet handlade om att VFU-

handledare i skolan inte hade handledarutbildning eller inte var tillräckligt väl insatta i vad studenter ska examineras på under sin VFU. VFU-lärares professionskompetens och/eller ämneskompetens var också områden som bedömare ansåg var problematiska i vissa utbildningar. VFU-läraren kunde exempelvis sakna egen lärarutbildning eller lärarerfarenhet från skolan eller sakna vetenskaplig ämneskompetens.

Konsekvenser: svårt att säkerställa examensmål som examineras under VFU

- Konsekvenser av en otydlig eller obalanserad ansvarsfördelning mellan lärosätets VFU-lärare och skolans VFU-handledare kan medföra svårigheter att säkerställa de examensmål, eller delar av examensmål, som examineras under VFU. Det kan innebära att examinationen av VFU inte tydligt kopplas samman med relevanta examensmål eller att underlagen som examineras är bristfälliga.
- Om examinationen av examensmål som ska säkerställas under VFU baserar sig på färre och mindre omfattande underlag än de examensmål som säkerställs under högskoleförlagda moment (underlag som tentamina och inlämningsuppgifter), är konsekvensen en skillnad mellan olika delar i utbildningen. Problemet handlar framför allt om på vilka grunder som lärosätet säkerställer måluppfyllelsen, det vill säga vilket underlag som är bedömningsunderlag och hur bedömningskriterier används. Konsekvenserna kan vara att examinationen av VFU inte säkerställer måluppfyllelsen och att examinationen inte är rättssäker.
- Konsekvenser av en obalanserad ansvarsfördelning under VFU kan vara att bedömningen av studenterna inte är rättssäker beroende på vem eller vilka som examinerar dem. En enskild handledare eller VFU-lärare kan få ett oproportionerligt stort ansvar för att betygsätta och examinera studenterna under VFU.
- Konsekvenser av att VFU-handledare i skolan inte har genomgått handledarutbildning kan vara att handledaren har svårt att handleda och bedöma studenterna under VFU utifrån de mål som studenterna ska uppnå. Det kan leda till att studenterna inte når hela eller delar av examensmål under VFU.
- Avsaknad av professionsrelaterad och/eller vetenskaplig ämneskompetens hos VFU-lärare och VFU-examinator kan också leda till att det inte säkerställs att studenterna uppnår hela eller delar av examensmålen under VFU.

Strategi: Insatser för ökat samarbete och samsyn mellan handledare och VFU-lärare

Lärosätena arbetar på flera sätt med att skapa en samsyn mellan de personalgrupper som är involverade i VFU, till exempel genom att

- anordna ett introduktionsseminarium eller en VFU-dag med representanter från både lärosäte och skola, där underlag för bedömning, examensmål och kursupplägg diskuteras
- involvera VFU-handledare och arbetslivsrepresentanter i planering av VFU-kurser
- möjliggöra, uppmuntra och underlätta kommunikationen mellan handledare och VFU-lärare före, under och efter VFU
- genomföra trepartssamtal och VFU-besök.

Strategi: Handledarutbildning för alla VFU-handledare

Lärosätena arbetar för att säkerställa att alla VFU-handledare har handledarutbildning. Exempel på hur lärosäten gör detta är genom att

- kräva handledarutbildning för VFU-handledare, exempelvis som en kurs på 7,5 högskolepoäng som ges vid lärosätet, vilket är vanligt när skolan är en övningsskola
- sluta nya samverkansavtal med skolhuvudmän i strävan att alla VFU-handledare genomgår handledarutbildning
- anordna en påbyggnadskurs i handledning för de som tidigare gått handledarutbildning men som behöver bygga på den.

Strategi: Kompetensutveckling för VFU-lärare

Lärosätena arbetar med kompetensutveckling för lärare i den verksamhetsförlagda utbildningen till exempel genom att

- låta VFU-lärare utan egen professionskompetens arbeta tillsammans med en kollega som har den kompetensen, till exempel en adjungerad adjunkt från skolan
- låta VFU-lärare utan tillräcklig vetenskaplig kompetens arbeta tillsammans med en kollega som har den kompetensen
- låta alla disputerade lärare som inte har en professionsbakgrund som stämmer överens med utbildningen utföra VFU-besök som del av sin kompetensutveckling.

Strategi: Insatser för att utveckla underlagen för examination

Lärosätena arbetar med insatser för att utveckla underlagen för examination genom att

- utveckla en modell för de underlag som studenterna och VFU-handledarna ska använda under VFU och i samband med examination, t.ex. att studenterna löpande har skrivuppgifter att utföra som ett av underlagen för examination

- examinera med en kombination av underlag, som trepartssamtal, seminarium, skriftlig uppgift och att examinerande VFU-lärare från lärosätet besöker studenterna på VFU-skolan och observerar dem i en undervisningssituation
- använda en professionsutvecklingsmatris för att bedöma studenternas förmåga att tillämpa didaktik och ämnesdidaktik.

Professionsutvecklingsmatris för att säkerställa måluppfyllelse

Exempel från en gymnasielärobarutbildning i svenska:

För att bedöma studenternas förmåga att tillämpa didaktik och ämnesdidaktik använder lärosätet en professionsutvecklingsmatris som beskriver studentens utveckling under utbildningen. Matrisen är indelad i fyra nivåer där nivå 1 bland annat innebär att studenten ska kunna arbeta med stöd av en handledare eller givna modeller. På nivå 2 ska studenten kunna strukturera och konkretisera sitt ämneskunnande, så att det blir begripligt för elever. På nivå 3 ska studenten själv kunna välja innehåll och arbetssätt utifrån elevernas förutsättningar och behov, samt engagera elever med hjälp av sitt ämnes- och ämnesdidaktiska kunnande. På nivå 4 fördjupar studenten kontinuerligt sitt ämnes- och ämnesdidaktiska kunnande. Studenterna förväntas nå nivå 3 under utbildningen, medan nivå 4 fungerar som riktmärke för studenternas livslånga lärande efter avslutad utbildning.

Studentens egen självvärdering som underlag i examinationen

Exempel från en förskollärobarutbildning:

Bedömargruppen lyfte i sitt yttrande de självvärderingar som studenterna själva skriver inför trepartssamtalen. Självvärderingarna är ett av flera underlag för examinationen av de verksamhetsförlagda kurserna och bedömargruppen ansåg att det var ett gott exempel på en aktivitet som skapar progression och säkerställer måluppfyllelse. Genom att studenterna på ett systematiskt sätt samlar in och reflekterar över erfarenheter under den verksamhetsförlagda utbildningen möjliggör utbildningen på olika sätt en egen professionsutveckling. Studenterna utför även skrivuppgifter, där de relaterar egna erfarenheter till andras och till tidigare forskning, samt gestaltande redovisningar.

Svårt att samordna en omfattande personalstyrka till en sammanhållen utbildning

Oavsett om den vetenskapliga och professionsinriktade kompetensen i personalgruppen är stark eller inte, är lärobarutbildningarna komplexa utbildningar genom att de spänner över flera ämnesområden. Det krävs ofta samarbete mellan flera fakulteter eller institutioner inom ett lärosäte för att kunna täcka in utbildningens olika delar och ämnesområden. Det medför ofta att många lärare enbart är involverade i vissa kurser eller moment och därmed har en låg verksamhetsgrad i utbildningen. Utöver den samverkan som behöver ske inom lärosätet behöver även samverkan ske med skolor och skolhuvudmän utanför lärosätet, särskilt under VFU.

Det är många delar som ska hållas samman och många aktörer som ska samarbeta.

Bedömarna lyfte fram komplexiteten med de många intressenterna och att utbildningen involverar flera delar av lärosätet. Det finns flera framgångsrika sätt att organisera lärarutbildningar beroende på lärosätets struktur, några exempel är att

- en enskild institution har programansvar för lärarutbildningen och ger uppdrag till andra institutioner om att ge kurser
- en fakultet eller motsvarande har skapats som har hela ansvaret för utbildningen, dess kvalitet och ekonomi
- ett samordningsorgan har skapats för utbildningen, dock utan egen budget.

Eftersom utbildningarna spänner över många ämnesområden och involverar många aktörer, ställer det högre krav på undervisningen. Det måste finnas en tydlig koppling mellan examensmål, lärandemål, lärandeaktivitet, examination och bedömning, så att utbildningen som helhet möjliggör och säkerställer att examensmålen nås av studenterna. Att säkerställa examensmål genom examination var ett vanligt förbättringsområde i de olika utvärderingarna.

Konsekvenser: svårt att tydliggöra progression mellan kurser och olika delar av utbildningen för studenten

- En konsekvens av att lärarutbildningen spänner över många områden och involverar många aktörer kan vara svårigheter med att få en tydlig progression mellan kurser eller moment och att få olika delar av utbildningen att docka in i varandra. Ett exempel kan vara svårigheter med att få det allmäändidaktiska och pedagogiska innehållet i UVK att kopplas samman med studierna i ämnet och ämnesdidaktiken. Ett annat kan vara att tydligt koppla samman innehållet i VFU med ämnet och ämnesdidaktiken.
- Moment eller ämnesområden kan på grund av brister i samordning upprepas vid flera tillfällen i utbildningen utan progression. Det omvända kan också inträffa, det vill säga att ämnesområden inte behandlas alls eller bara delvis och att de inte säkerställs genom examination.
- Inom VFU är samordningssvårigheter ett relativt vanligt problem (se ovan). Samordning med övriga kurser och moment i utbildningen är viktig för att studenterna ska förberedas tillräckligt inför VFU och för att det moment som tränas under VFU också examineras. Handledare och VFU-lärare är centrala personer som behöver samverka för att studenterna ska få en god handledning och återkoppling under pågående VFU och efteråt.

- Om ett undervisningsämne har två inriktningar som involverar två institutioner, kan en konsekvens av komplexiteten bli att ämnets delar inte täcks tillräckligt. Undervisningsämnet svenska har exempelvis både en språkvetenskaplig och litteraturvetenskaplig inriktning. Om dessutom den vetenskapliga ämneskompetensen inte är lika stark inom båda inriktningarna, kan det medföra att studenterna inte får tillräckligt ämnesdjup eller att bredden saknas inom ämnesområdet och att det inte möjliggörs och/eller säkerställs att de når examensmål eller delar av examensmål.
- På flera lärosäten sker samläsning mellan grundlärautbildningens inriktningar F–3 och årskurs 4–6 samt mellan ämneslärautbildningens inriktningar årskurs 7–9 och gymnasieskolan. Det förekommer också att ämnesstudierna inom ämneslärautbildningen samläses med andra program. En orsak till samläsning kan vara att få större och mer dynamiska studentgrupper och använda personalresurser på ett effektivt sätt. Trots den positiva effekten av samläsning med större studentgrupper, kan en negativ konsekvens vara att utbildningen inte blir tillräckligt anpassad och därför inte möjliggör och säkerställer att studenterna når examensmålen i förhållande till inriktningen. Läs- och skrivinläring för tidiga åldrar är ett exempel på ett område där studenter inte fått tillräckligt riktad undervisning, likaså undervisning riktad mot arbete i förskoleklassen.

Strategi: En ändamålsenlig organisation för att skapa en sammanhållen utbildning

Att skapa en helhet i lärautbildningen kan göras på olika sätt, till exempel genom hur personalen är organiserad och arbetar. Exempel på detta är att

- organisera utbildningen så att det finns en kärna av lärare som har en gemensam bild av hur utbildningen som helhet ska fungera
- arbeta för att kärnan av lärare till största delen består av tillsvidareanställd personal som har en hög tjänstgöringsgrad inom utbildningen för att skapa långsiktighet och kontinuitet
- särskilt bevaka i lärargruppen att examensmålen säkerställs genom examination samt att utveckla progression och länkning mellan olika moment i utbildningen
- inrätta programråd, kollegier eller liknande för att samla de lärare från olika institutioner, fakulteter, verksamheter och lärosäten som är involverade i utbildningen
- bjuda in till programdagar med särskilt fokus på lärautbildningen
- att koppla samman ämne–ämnesdidaktik–VFU till en helhet för studenterna genom att exempelvis VFU-lärare även har ämneskompetens
- placera VFU i relation till ämnesstudier. Om VFU är placerad inom en termin för UVK kan det vara svårare att integrera ämnesdidaktiska delar. Detta gäller främst ämneslärautbildningen.

Strategi: Systematiskt arbete med utbildningens upplägg och innehåll för att motverka en tudelning mellan teori och praktik

Lärosätena arbetar systematiskt med utbildningens upplägg och innehåll för att motverka en tudelning mellan teori och praktik genom att

- arbeta med länkning mellan examensmål, lärandemål, aktiviteter och examination samt progression och koherens
- organisera studiegången så att ämneskurs och VFU-kurs inom samma ämnesområde är sammanhållna för att väva ihop teori och praktik
- inrätta programsamordnare, för att knyta ihop verksamhetsförlagda och högskoleförlagda delar av utbildningen
- organisera ett samlärande mellan lärarstudenter och VFU-handledare vid övningskolor, för att binda ihop utbildning och forskning samt skapa samband mellan teori och praktik.

Att skapa samsyn i lärargruppen för en sammanhållen utbildning

Exempel från en grundlärarutbildning, inriktning förskoleklass och årskurs 1–3:

Bedömarna lyfte det som ett gott exempel att lärosätet anordnar gemensamma uppstarts dagar i början av varje läsår för att eftersträva samsyn i utbildningen. Lärosätet håller även regelbundna termins-, planerings- och betygsmöten i lärolagen. För att underlätta för lärarna att delta vid dessa möten, får de extra timmar utöver den ordinarie tiden inom tjänsten. Det har ökat närvaron och förståelsen för utbildningens helhet, vilket också är till nytta för studenterna.

Examinationer som är nära knutna till examensmålen och betygs-kriterier som hjälper studenten att hitta fokus för sitt lärande

Exempel från grundlärarutbildning, inriktning fritidshem:

För att hjälpa studenterna att följa sina studieförsteg arbetar lärosätet med en professionsutvecklingsmatris. I matrisen framgår utbildningens examensmål, lärandemål och progression. Lärosätet tydliggör på det här sättet var i utbildningen examensmålet behandlas och vilka betygs-kriterierna för kurserna är utifrån examensmålen.

Återkoppling från intressenter om fortsatta utmaningar

De slutsatser som presenterats hittills i del 2 är baserade på bedömargruppenas yttranden. Slutligen samlar vi de reflektioner och den återkoppling vi hämtat in efter utvärderingarnas slut. Återkopplingen har skett i flera olika sammanhang, så som vid den större återföringskonferens som ägde rum efter utvärderingarna av förskolläro- och grundlärarutbildningarna, vid det återföringstillfälle som anordnades inför uppföljningen av ämneslärarutbildningarna och genom dialog med Lärarutbildningskonventet och SUHF:s arbetsgrupp för lärarutbildning.

Grundfrågan har varit densamma: Hur ställer sig lärosätena till de utmaningar och brister som utvärderingarna visat på och vilka lösningar på problemen ser de?

Utöver det har vi identifierat exempel från två lärosäten som kan ge inspiration till hur olika arbetssätt och strategier kan användas för att skapa förutsättningar för utvecklingsarbete. I bilaga 3 återges två intervjuer, den första är med Linnéuniversitetet och handlar om deras arbete med kompetensförsörjningsplaner och olika nätverk för att skapa en sammanhållen lärarutbildning. Den andra intervjun är med Södertörns högskola och handlar om hur de arbetar med en professionsutvecklingsmatris för att bidra till att studenternas förmåga att tillämpa didaktik och ämnesdidaktik utvecklas i progression under lärarutbildningen.

Återföringskonferens för utvärderade förskolläro- och grundlärarutbildningar 2019

I september 2019 anordnade UKÄ en återföringskonferens för de lärosäten vars förskolläro- och grundlärarutbildningar hade utvärderats. Syftet med konferensen var dels att diskutera processen och de övergripande resultaten från utvärderingarna, dels att lyfta områden som är viktiga för utvecklingen av förskolläro- och grundlärarutbildningar. Lärosätena fick välja två utvecklingsområden att diskutera under två workshoppar. Personal och Forskning/utbildning var de alternativ som flest lärosäten valde.³

Personalens kompetens och sammansättning

Vid konferensen lyfte flera deltagare fram vikten av att genomföra en intern översyn som en första viktig åtgärd för att hantera utmaningarna med personalens kompetens och sammansättning. Genom att respektive lärosäte kartlägger hur de använder sin befintliga kompetens, kan lärosätet få överblick över hur resurserna används och vilka förändringar som behöver genomföras på kortare och längre sikt. Vid konferensen nämndes också vikten av att i utvecklingsarbetet även undersöka hur en kärna av lärare kan knytas till utbildningen, liksom vilka olika krav på undervisningstid och möjligheter för vidareutbildning som finns vid olika lärosäten.

På nationell nivå efterlystes riktade satsningar som höjer lärares status och uppmuntrar till strukturellt samarbete mellan landets lärosäten, till exempel att undervisning och anställning kan ske på flera lärosäten. En nationell forskarskola med inriktning mot lärarutbildning diskuterades också.

³ Kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling 2019, Redovisning till regeringen, UKÄ 2020, s. 18–19.

Många av de lösningsförslag som diskuterades under konferensen rörde olika sätt att styra lärares undervisningstid. Som exempel kan nämnas olika förslag om att tjänster kan vara villkorade med en bestämd andel undervisning och forskning. Det föreslogs också att på lärosätetsnivå bestämma i vilken omfattning en professor ska undervisa, liksom att på nationell nivå försöka hitta lösningar på hur lärartiden ska användas genom att exempelvis införa nationella riktlinjer.

Relationen mellan forskning och utbildning

Gapet mellan vetenskap och praktik på lärosätetsnivå skulle kunna åtgärdas genom att skapa diskussionsforum om kopplingen mellan teori/forskning och praktik. Ett annat sätt är att se till att studenterna använder olika teorier i praktiken för att höja medvetenheten och förståelsen för kopplingens betydelse.

På nationell nivå efterlystes satsningar på olika samarbetsprojekt mellan kommuner och lärosäten, forskningsprojekt med stöd från kommuner och forskarskolor, men också förtydliganden i examensordningen när det gäller betydelsen av VFU.

Återföringskonferens inför uppföljningen av ämneslärarutbildningar 2020

I november 2020 anordnade UKÄ en återföringskonferens inför uppföljningen av de ämneslärarutbildningar som fått omdömet ifrågasatt kvalitet. Syftet med återföringskonferensen var främst att informera lärosätena om de åtgärdsredovisningar som de skulle skicka in till UKÄ. Vid tillfället presenterade även UKÄ analysen av lärarutbildningarnas utmaningar och bad lärosätena att komma med reflektioner över resultaten. Frågan som ställdes var om lärosätena kände igen sig i problembeskrivningarna och i de strategier för att hantera problemen som beskrivits, eller om de saknade något.

Deltagarna återkopplade och bland de svar som kom in var det många som kände igen sig i beskrivningarna av problem och strategier. De kunde också ge exempel på ytterligare viktiga områden som påverkade kvaliteten i ämneslärarutbildningarna. Några exempel som gavs var att

- formerna för delade tjänster behöver utvecklas mer eftersom de är viktiga för att säkerställa kopplingen till professionen under utbildningen
- det behöver finnas en statlig strategi för hur lärarförsörjning ska hanteras
- rekryteringsbehoven kan se mycket olika ut vid olika lärosäten, bland annat beroende på lärosätets storlek
- den brist på lärare som finns i skolorna påverkar möjligheterna för lärosäten att rekrytera verksamma lärare till exempelvis forskarutbildning och delade tjänster

- ämnesdidaktisk forskning behöver mer stöd från statligt håll och att VFU-platser behöver säkerställas nationellt.

Lärarytbildningskonferensen 2020

UKÄ:s analys av lärarytbildningsutmaningar presenterades också vid den nationella lärarytbildningskonferens som UKÄ anordnade i december 2020. I samband med konferensen kommenterade Lärarytbildningskonventet och SUHF:s arbetsgrupp för lärarytbildning lärosätenas arbete med lärarytsejning och redogjorde för den syn som finns inom sektorn om lämpliga vägar framåt. De lyfte bland annat att sektorn brottas med att söktrycket till landets lärarytutbildningar inte motsvarat utbyggnaden av antalet platser. Dessutom har tillväxten av disputerad kompetens inte motsvarat behovet av densamma. Bristen på vetenskaplig kompetens inom ämnesdidaktik, förskolepedagogik och fritidspedagogik betonades särskilt.

Det framfördes flera exempel på frågor som lärosätena rår över och åtgärder som genomförs på lärosätetsnivå, så som att lärosätena arbetar med att utöka forskarytutbildningsvolymen genom forskarskolor och genom att prioritera forskning som knyter an till lärarytutbildningarna. Åtgärder för att förstärka samverkan med skolhuvudmännen genom exempelvis partnerskolor/partnerförskolor, adjungering av kompetens och delade tjänster när yrkesverksamma lärare anställs berördes också. Ett ytterligare exempel på hur lärosätena arbetar med att stärka sina utbildningar är att öka samverkan med skolhuvudmännen. Denna samverkan kan bland annat leda till bättre förutsättningar för praktiktära forskning och professionsrelaterad kompetens i utbildningarna.

Lärarytutbildningskonventet och SUHF:s arbetsgrupp betonade vikten av nationell samordning mellan lärosäten, skolhuvudmän och profession. Behovet av fler behöriga förskollärare och lärare i skolan hänger intimt samman med behovet av fler disputerade inom lärarytutbildningarna och därför hanteras utmaningarna bäst gemensamt nationellt, regionalt och lokalt. Högskolesektorn ser därför behov av följande:

- nationella forskarskolor med regional förankring
- professionsprogram för lärarytes kompetensutveckling i yrket med tydlig koppling till den akademiska strukturen
- fortsatt utbyggnad av samverkan om praktiktära forskning mellan lärosäten och skolhuvudmän.

Resultat av utvärderingarna av lärarytutbildningar på distans

I samband med pandemin, när en majoritet av undervisningen förlades digitalt, beslutade UKÄ att undersöka resultatet av distansutbildningarna inom de nyligen genomförda utvärderingarna av förskolläraryt-,

grundlära- och ämneslärautbildningar. Syftet med genomgången var att undersöka om man kunde urskilja vilka eventuella utmaningar och framgångsfaktorer som fanns för utbildningar som gavs på distans, inte minst i ljuset av att lärautbildningen har en lång historia av distansundervisning.

Som underlag för undersökningen användes lärosätenas självvärderingar, bedömnarnas yttranden och åtgärdsredovisningar från uppföljda utbildningar. Undersökningen begränsades dock av att utvärderingarna inte fokuserar på om utbildningar ges på distans eller på campus. Tyngdpunkten i UKÄ:s utbildningsutvärderingar ligger på faktiska förhållanden och resultat samt hur utbildningen säkerställer att studenterna får goda förutsättningar att nå målen i examensordningen. Dessutom genomfördes utvärderingarna före pandemin.

76 procent av utbildningarna som gavs på distans fick omdömet ifrågasatt kvalitet

Av det totala antalet utbildningar som utvärderats erbjöds 25 utbildningar med någon form av distansundervisning, 18 förskollära- och grundlärautbildningar och 7 ämneslärautbildningar inom matematik och svenska.⁴ Några utbildningar gavs bara på distans, andra gavs både på distans och på campus, och en tredje variant var att erbjuda olika inslag och valbara inriktningar på distans. Underlaget visade att samtliga distansutbildningar hade någon form av sammankomster på campus men att omfattningen varierade mellan några få tillfällen per termin till mer regelbundna träffar på lärcentrum.

Av dessa 25 distansutbildningar fick 19 omdömet ifrågasatt kvalitet fördelat enligt följande:

Utbildning på distans	Hög kvalitet	Ifrågasatt kvalitet
Förskollära- och grundlärautbildningar	4	14
Ämneslärautbildning svenska	1	4
Ämneslärautbildning matematik	1	1
Totalt	6	19

Tabell 42: Antal distansutbildningar som fått omdömet hög kvalitet eller omdömet ifrågasatt kvalitet.

Majoriteten av distansutbildningarna med ifrågasatt kvalitet hade brister i de examensmål som berör vetenskapsteori och metodkunskaper (det andra utvärderade målet i kunskapsformen kunskap och förståelse) och de mål som berör tillämpning av didaktik och ämnesdidaktik (det andra utvärderade målet i kunskapsformen färdighet och förmåga). Så var även fallet för utbildningarna som gavs på campus, men andelen med bristande kvalitet var nästan tre gånger så hög bland

⁴ Totalt utvärderades 73 förskollära- och grundlärautbildningar samt 50 ämneslärautbildningar inom matematik och svenska.

distansutbildningarna, särskilt för målet om metodkunskaper. Det framgick även av underlaget att det var särskilt svårt att säkerställa studenternas kunskap och förmågor vid genomförandet av den verksamhetsförlagda utbildningen. Det fanns även en betydligt högre andel av förskolläro- och grundläroutbildningar som gavs på distans som bedömdes ha otillräcklig kvalitet när det gäller bedömningsgrunderna *Personal* och *Utbildningsmiljö*, jämfört med utbildningarna som gavs på campus. De lärosäten som enligt självvärderingen inte gjorde någon skillnad på distans- och campusundervisning hade också utbildningar med flest brister. De distansutbildningar som var kopplade till lärocentrum kom å andra sidan något bättre ut i utvärderingarna.

Även om undersökningen pekar på att kvaliteten på distansutbildningarna generellt framstår som svagare, kan slutsatsen inte dras att det med säkerhet är ett resultat av att utbildningen ges just på distans. Det kan finnas andra faktorer som påverkar resultatet och metoden för utvärderingarna var inte utformad för att undersöka kvaliteten på just distansutbildningar. Resultaten av undersökningen av distansutbildningarna väcker dock frågor om distansundervisningens upplägg och genomförande samt om det krävs en annan typ av pedagogisk och teknisk kompetens hos lärarna. Även frågor om huruvida distansundervisningen ställer andra krav på studenterna behöver också ställas.

Framgångsfaktorer och utmaningar

UKÄ:s rapport *Distansutbildning i svensk högskola, 2017* visar bland annat att strategier på lärosätetsnivå som innefattar både pedagogisk och teknisk utveckling är avgörande för distansutbildning med hög kvalitet. Men det finns även andra faktorer som spelar in. Nedan listar vi en rad framgångsfaktorer och utmaningar som framgår av de underlag som granskats i undersökningen.

Framgångsfaktorer

Särskilt utvecklingsarbete med lärare, om både teknik och pedagogik.

Lärandemiljöer med både distans- och campusstudenter för värdefullt utbyte mellan utbildningsformerna.

Nära koppling mellan lärosätets egna forskning om webbaserad undervisning och distansutbildningens kvalitetsutveckling.

Tydliga undervisningsformer för att öka förståelse och krav hos studenterna.

Kontakt med studenter före kursstart för att utveckla kursinnehållet på distansutbildningen.

Lärocentrum, fysisk lokal med stöd för lärande.

Nationellt kontaktnät med samordnare för VFU.

Små seminariegrupper och anpassning efter studenternas behov.

Examination på campus. Vid VFU fungerar trepartssamtal digitalt.

Kontinuerlig dialog mellan studenter och lärare via läroplattform.

Utmaningar

Upprätthålla tillhörighet för studenterna, delaktighet och inflytande.

Närvaro och engagemang hos studenterna.

Studenterna arbetar som lärare parallellt med studierna.

Tidiga avhopp pga. kombinerandet av andra studier och heltidsarbete.

Tabell 43: Framgångsfaktorer och utmaningar för distansutbildning med hög kvalitet.

Förslag på vidare studier och utvecklingsområden

Undersökningens resultat visar att det kan finnas utmaningar med distansutbildningarna särskilt inom områden där interaktionen och samtalen mellan lärare och studenter och mellan studenterna är central. Utifrån det kan det finnas en anledning att lyfta vissa frågor för att tydliggöra utmaningarna och de goda exemplen för att utveckla lärarutbildningarna som ges på distans. Frågorna handlar om hur lärosäten arbetar med att

- utveckla den distanspedagogiska kompetensen bland lärare och skapa strukturer för kollegialt lärande, god planering och genomförande av distansundervisning
- uppmuntra och utveckla interaktionen mellan lärare och studenter, för att skapa ett engagemang och lärande som säkerställer att studenterna når kunskaper och förmågor
- fånga upp studenternas sociala sammanhang, så att de kan bidra till varandras lärande och känna tillhörighet och engagemang.

Del 3: UKÄ:s slutsatser

Syftet med den här rapporten har varit att ge en bild av de mest framträdande resultaten av de utbildningsutvärderingar av lärarutbildningar som genomfördes under åren 2016–2022, samt att ge underlag för fortsatt diskussion om hur hög kvalitet och fortsatt utveckling bland landets lärarutbildningar kan främjas.

I den första delen gav vi en nationell överblick av resultaten av samtliga utvärderade lärarutbildningar och hur de uppföljningar som gjorts föll ut. I den andra delen analyserade vi ett urval förskolläraryr-, grundläraryr- och ämnesläraryrutbildningar utifrån frågan om hur lärosäten använder sina lärarresurser för att möjliggöra och säkerställa att studenterna uppnår de utvalda examensmålen. Vi undersökte också utmaningar och framgångsfaktorer för lärarutbildningar som ges på distans. Resultaten av analysen presenterade vi vid flera tillfällen där lärosäten och andra intressenter hade möjlighet att ge återkoppling, vilket också är underlag för de slutsatser och förslag för fortsatta studier som vi ger här.

Enstaka bedömningsgrunder bakom omdömet ifrågasatt kvalitet

På en övergripande nivå visar resultaten i de olika utvärderingarna att det både finns styrkor och svagheter i utbildningarna som granskats. Även om många lärarutbildningar fick omdömet ifrågasatt kvalitet i utvärderingen, hade merparten av dem bara bedömts ha brister i enstaka bedömningsgrunder och hade därför goda möjligheter att kunna arbeta för att utveckla och stärka utbildningen inför den uppföljning som följde året därpå. Bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat*, som innehåller bedömningsgrunder kopplade till de olika lärarutbildningarnas examensmål, har varit det bedömningsområde där flest utbildningar bedömts ha brister. Vissa utmaningar har varit gemensamma för flera olika lärarutbildningar, medan andra utmaningar enbart berört vissa inriktningar.

Lärosätenas åtgärder har ökat kvaliteten

Efter utvärderingarna och de uppföljningar som gjorts kan vi konstatera att de allra flesta lärarutbildningar som inte bedömdes hålla hög kvalitet i den ursprungliga granskningen nu gör det. Bara ett fåtal utbildningar har lagts ned eller fått sina examenstillstånd indragna. Lärosätena arbetar hårt med att hålla hög kvalitet i sina utbildningar och arbetar med flera lösningar och strategier för att försöka komma till rätta med de utmaningar som finns.

De vanligaste åtgärderna som förskolläro- och grundläroarutbildningar gjorde inför uppföljningen av de utbildningar som fick ifrågasatt kvalitet, var att utöka läroresurserna, förtydliga progressionen i utbildningen och stärka den konstruktiva länknigen, det vill säga kopplingen mellan lärondeaktiviteter, lärondemål, examination och examensmål.

I ämnesläroarutbildningarna var de vanligaste åtgärderna att lärosätena rekryterat, eller var på väg att rekrytera nya lärore, att de sett över utbildningsstrukturen för att säkerställa progression i utbildningen och att de utvecklade och förstärkt det ämnesdidaktiska innehållet i utbildningen.

I yrkesläroarutbildningarna var det vanligast att lärosätena gjort riktade forskningsatsningar och utvecklade forskningsmiljön, rekryterat nya lärore samt utvecklade och förtydligat hur vuxnas läronde kommer in i utbildningen.

Även om utbildningarna nu har granskats och genomgått uppföljningar med goda resultat, finns det fortfarande flera områden i utbildningarna som kräver ett fortsatt arbete och fortsatta atsningar för att utbildningarna även i framtiden ska kunna hålla den kvalitet som krävs. Utifrån det material som utvärderingarna genererat och den analys vi gjort, vill vi här ge några exempel både på mer generella och mer specifika utmaningar som kvarstår i läroarutbildningarna. Vi ger också förslag på frågor som skulle kunna belysas ytterligare framöver.

Gemensamma behov på nationell och lokal nivå

Även om de olika läroarutbildningarna med sina inriktningar alla har sina specifika utmaningar att hantera och sina strategier för att lösa problem, har vi kunnat identifiera några gemensamma områden som vi ser som särskilt angelägna att hantera framöver. Dessa utmaningar är inte nya, men i takt med att behovet av fler behöriga lärore i förskola, fritidshem och skola ökat, i synnerhet inom vissa inriktningar och undervisningsämnen, blir utmaningarna som läroarutbildningarna behöver hantera än mer påtagliga och angelägna att hitta hållbara lösningar på. UKÄ drar följande slutsatser och föreslår atsningar både på lokal och nationell nivå.

Behov av att säkerställa vetenskaplig kompetens

Högskolornas och universitetens verksamheter ska bedrivas på vetenskaplig grund och det ska även finns ett nära samband mellan forskning och utbildning. En nyckelfaktor för att studenterna ska få möjlighet att ta del av forskning, och att forskningsanknytningen i utbildningen blir tydlig, är att det finns lärore med relevant vetenskaplig kompetens i utbildningen. Vid flera utbildningar har lärosätena svårt att

rekrytera den specifika vetenskapliga kompetens som behövs för den inriktning som ges. Vilken sorts kompetens det är varierar mellan de olika lärarutbildningarna och inriktningarna. Inom förskollärarytbildningen är det exempelvis den vetenskapliga kompetensen inom förskolepedagogik som är en brist, inom grundlärarytbildningen med inriktning mot undervisning i fritidshem är det fritidspedagogik. I flera ämneslärarytbildningar och yrkeslärarytbildningar har det i stället varit inom ämnesdidaktiken kompetensbristen noterats. Utvärderingarna visar på behov av satsningar på att säkerställa vetenskaplig kompetens inom de områden där bristerna är som störst och UKÄ föreslår följande:

➤ **Nationell satsning på forskning och forskarskolor för att stärka forskningsanknytningen**

UKÄ ser behov av nationella satsningar för att fler ska kunna disputerat inom förskolepedagogik, fritidspedagogik och ämnesdidaktik, vilket är områden där det i dag råder brist. Både bedömargrupper och lärosätena själva har vid flera tillfällen lyft fram behovet av nationella forskarskolor och satsning på forskning som är relevant för lärarutbildningarna, men också lyft behoven av en mer utvecklad samverkan mellan lärosäten för att kunna fylla de kompetensluckor som finns.

➤ **Lokala satsningar där lärosäten underlättar för studenter att bli behöriga till forskarutbildning**

UKÄ menar att lärosätena behöver se över hur de kan underlätta för studenter som gått en lärarutbildning på grundnivå att kunna kvalificera sig för forskarutbildning. Det kan handla om satsningar på kurser på avancerad nivå för studenter som gått en grundlärarytbildning med inriktning mot fritidshem eller en förskollärarytbildning för att på sikt kunna få fler disputerade inom områden där bristerna är stora.

Behov av att säkerställa aktuell professionskompetens

Förutom att utbildningar ska ha en tydlig forskningsanknytning och bygga på vetenskaplig grund, är den koppling som behöver finnas till professionen i skola, förskola och fritidshem central.

Utifrån utvärderingarna ser UKÄ behov att hitta långsiktiga lösningar för att öka och stärka professionskompetensen i utbildningarna. I det material vi analyserat har vi sett att det ofta är svårt för lärosätena att hitta personal som både har en relevant yrkesbakgrund och den vetenskapliga kompetens som krävs. I många fall finns det ena men inte det andra och lärosätena använder många olika lösningar för att överbrygga det glapp som ofta uppstår mellan dessa två lika viktiga kompetenser. Utvärderingarna visar på en hög efterfrågan på personer

som har en aktuell koppling till yrket och som samtidigt kan undervisa vid lärarutbildningarna. UKÄ föreslår följande:

➤ **Nationell satsning på aktuell professionskompetens**

Som en del av den nationella strategin för lärarförsörjning anser UKÄ att det behövs åtgärder på nationell nivå för att underlätta att anställa lärare som undervisar både vid lärarutbildningar och i skolan. Kombinerade tjänster, där en lärare är anställd vid ett lärosäte och vid en skola/förskola är ofta tidsbegränsade och svåra att utforma på ett långsiktigt hållbart sätt för alla inblandade. Vid vårdutbildningarna är kombinerade tjänster vanligare och har fått ett större genomslag och UKÄ har tidigare rekommenderat regeringen att se över möjligheterna att underlätta för lärosäten och skolornas huvudmän att inrätta kombinationstjänster liknande de så kallade förenade anställningar som finns inom vårdområdet.⁵

➤ **Regionala och lokala satsningar för samverkan med skolor och förskolor samt samverkan mellan lärosäten för långsiktiga lösningar**

UKÄ ser att lärosätena kan arbeta på flera sätt för att stärka kopplingen mellan vetenskaplig och professionsrelaterad kompetens och därmed säkerställa aktuell professionskompetens. Det kan handla om att skapa tätare samarbeten utifrån modellen med övningsskolor och övningsförskolor, exempelvis att inkludera skolor i seminarier och forskningsprojekt, att involvera lärare från VFU-skola i lärosätesförlagda delar av utbildningen, att arbeta i par för att komplettera kompetenser är ett sätt att stärka kopplingen.⁶ Andra sätt är att lärare som saknar en aktuell koppling till professionen besöker skolor och förskolor som har VFU för att få en bättre inblick i verksamheten. Att samverka mellan lärosäten är också ett sätt som kan användas för att fylla luckor i aktuell professionskompetens.

UKÄ ser också vikten av att lärosätena tar del av pågående satsningar på forskning som är praktiktäna och relevanta för lärarutbildningarna, exempelvis den nationella försöksverksamheten om praktiktäna forskning ULF (Utveckling, lärande och forskning).

Behov av att hålla samman lärarutbildningarnas olika delar för att uppfylla examensmålen

I utvärderingen av lärarutbildningarna har det varit tydligt att det är en särskild utmaning med de många samarbeten och kontakter som behöver

⁵ Utvärdering av försöksverksamhet med övningsskolor inom lärarutbildning. Slutrapport av ett regeringsuppdrag, Rapport 2020:5, UKÄ.

⁶ Se vidare i rapporteringen från det femåriga regeringsuppdraget samtida med utbildningsutvärderingarna, Utvärdering av försöksverksamhet med övningsskolor inom lärarutbildning. Slutrapport av ett regeringsuppdrag, Rapport 2020:5, UKÄ.

finnas med skola och skolhuvudmän samt mellan institutioner och ämnen för att studenterna vid utbildningarna ska nå examensmålen. Lärarutbildningarna utmärker sig genom att de har flest antal examensmål i förhållande till utbildningens längd samt regleras innehållsmässigt mer påtagligt än många andra utbildningar. Det gäller till exempel de tydligt definierade och poängangivna delarna VFU och UVK, som ska ingå i utbildningen. Dessutom finns det tydliga skrivelser om innehållet i UVK.⁷

I utvärderingarna har det framkommit att bedömare och lärosäten ofta efterfrågar en tydligare koppling mellan utbildningens olika delar. Det som händer under VFU ska ha en koppling till både praktiska och teoretiska moment som studenterna ska ha tränats i både före och efter praktiken för att kunna uppfylla examensmålen.

Något som ytterligare bidrar till lärarutbildningarnas särskilda ställning och utmaningen att hålla samman utbildningens olika delar är själva storleksfrågan. Utbildningarna är många, både till antalet och i fråga om inriktningar och undervisningsämnen. De involverar också en mycket stor studentgrupp, flest studenter av alla utbildningar i landet.

➤ **Lokala satsningar på samverkan inom och utom lärosätet för att utforma en sammanhållen utbildning där studenterna når examensmålen**

UKÄ ser vikten av lärosätenas samarbete med skolor och skolhuvudmän och särskilt övningsskolornas och övningsförskolornas betydelse för att utveckla långsiktiga och hållbara samarbeten. UKÄ har även tidigare i utvärderingen av försöksverksamheten med övningsskolor sett att handledarutbildning för skolornas handledare och möjligheter till utbildningsinsatser och kontinuerlig samverkan är viktiga beståndsdelar i samarbetena.

Vidare ser UKÄ behovet av att lärosätena arbetar mer med examinationen av VFU och de underlag som används på olika nivåer. Detta då examinationerna av mål som sker under VFU framstår som något mindre transparenta och svårare att säkerställa än de examinationer som äger rum under de högskoleförlagda delarna av utbildningen.

Förslag till fortsatta studier

Utifrån dessa slutsatser anser vi att det finns flera områden som är viktiga att följa upp i fortsatta studier:

- Kvaliteten på de korta alternativa lärarutbildningarna behöver utvärderas. Eftersom bristen på legitimerade lärare inom vissa

⁷ Examensmål i Examensordningen, Bilaga 2 till Högskoleförordningen (1993:100) och Förordning om utbildning till lärare och förskollärare (2021:1335).

inriktningar är stor, har flera satsningar på alternativa vägar till läraryrket gjorts under den period som vår rapport täcker. De alternativa vägarna har inte berörts här, eftersom de inte varit föremål för utbildningsutvärderingarna, men de har indirekt fått oss att reflektera över vissa frågor som varit centrala i utvärderingen av de reguljära utbildningarna.

- Förhållandet mellan behovet av att hålla ihop en lärarutbildning så att delar relaterar till varandra och de kortare alternativa lärarutbildningarna där studenter kompletterar tidigare utbildningar och erfarenheter tycks stå i viss motsats till varandra. Exempelvis är ämnesdidaktik ett område att bevaka.
- Vad kan vårdutbildningar och lärarutbildningar lära av varandra exempelvis när det gäller kombinerade lärartjänster och att lägga upp VFU, både vad gäller kvalitet och kvantitet?
- Vad kan vi lära av pandemins erfarenheter av utbildning på distans relaterat till högskolepedagogik?

Bilagor

Bilaga 1

Utvärderade examensmål

Utvärderingen av utbildningar som leder till förskollärarexamen inkluderade följande examensmål:

Kunskap och förståelse

1. Visa sådana kunskaper inom det förskolepedagogiska området och sådana ämneskunskaper, inbegripet kännedom om aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete, som krävs för yrkesutövningen.
2. Visa kännedom om vetenskapsteori och kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder, samt om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen.

Färdighet och förmåga

1. Visa förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom yrkesområdet.
2. Visa förmåga att tillämpa sådan förskoledidaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det förskolepedagogiska området och inom de ämnesområden som utbildningen avser samt för yrkesutövningen i övrigt.
3. Visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten i övrigt i syfte att på bästa sätt stimulera varje barns lärande och utveckling.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

1. Visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällsliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen, samt en hållbar utveckling.

Utvärderingen av utbildningar som leder till grundlärarexamen inkluderade följande examensmål:

a: Inriktning mot arbete i fritidshem

b: Inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3

c: Inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6

Kunskap och förståelse

1a. Visa sådana kunskaper inom det fritidspedagogiska området och sådana ämneskunskaper, inbegripet kännedom om aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete, som krävs för yrkesutövningen

1b/c. Visa sådana ämneskunskaper, inbegripet insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete, som krävs för yrkesutövningen.

2a. Visa kännedom om vetenskapsteori och kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder samt om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen

2b/c. Visa kunskap om vetenskapsteori och kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder samt om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen.

Färdighet och förmåga

1a. Visa förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom yrkesområdet.

1b/c. Visa fördjupad förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom yrkesområdet.

2a. Visa förmåga att tillämpa sådan didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det fritidspedagogiska området och inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för yrkesutövningen i övrigt.

2b/c. Visa förmåga att tillämpa sådan didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för yrkesutövningen i övrigt.

3. Visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten i övrigt i syfte att på bästa sätt stimulera varje elevs lärande och utveckling.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

1. Visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällseliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen, samt en hållbar utveckling.

Utvärderingen av utbildningar som leder till yrkeslärarexamen inkluderade följande examensmål:

Kunskap och förståelse

1. Visa sådana kunskaper i didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för yrkesutövningen i övrigt samt visa kännedom om vuxnas lärande.

Färdighet och förmåga

2. Visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten i övrigt i syfte att på bästa sätt stimulera varje elevs lärande och utveckling.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

3. Visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att utveckla sin kompetens både i yrkesämnet och i det pedagogiska arbetet.

Utvärderingen av utbildningar som leder till ämneslärarexamen inkluderade följande examensmål:

a: Inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9

b: Inriktning mot arbete i gymnasieskolan

Kunskap och förståelse

1a. Visa sådana ämneskunskaper som krävs för yrkesutövningen, inbegripet såväl överblick över ämnesstudiernas huvudområde som fördjupade kunskaper inom vissa delar av detta område och insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete.

1b. Visa sådana ämneskunskaper som krävs för yrkesutövningen, inbegripet såväl brett kunnande inom ämnesstudiernas huvudområde som väsentligt fördjupade kunskaper inom vissa delar av detta område och fördjupad insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete.

2. Visa fördjupad kunskap om vetenskapsteori samt kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder, och visa kunskap om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen.

Färdighet och förmåga

1. Visa fördjupad förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom ämnen, ämnesområden och ämnesdidaktik.
2. Visa förmåga att tillämpa sådan didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för den verksamhet i övrigt som utbildningen avser.
3. Visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten i övrigt i syfte att på bästa sätt stimulera varje elevs lärande och utveckling.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

1. Visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällsliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen, samt en hållbar utveckling.

Bilaga 2

Statistisk analys av bedömningsgrundernas tyngd för ett negativt samlat omdöme

För varje utvärdering har vi analyserat korrelationen mellan bedömningen ”inte uppfylld” för respektive bedömningsgrund och utfallet ”ifrågasatt examenstillstånd” i det samlade omdömet genom att använda *fi-koefficienten* som mått. I de här fallen varierar phi-koefficienten mellan 0 – ingen relation och 1 – perfekt positiv relation och kan förstås som inverkansgraden en bedömningsgrund statistiskt haft på ett negativt utfall. Vi har använt en tolkningstabell och applicerat den på resultaten:

Phi-koefficient	Tolkning
0–0,19	Ingen/Mycket svag korrelation
0,20–0,29	Svag korrelation
0,30–0,49	Måttlig korrelation
0,50–0,69	Stark korrelation
0,70–1	Mycket stark korrelation

Tabell 42: Tolkningstabell för phi-koefficienter.

Phi-koefficienterna för respektive bedömningsgrund i utvärderingarna av utbildningar som leder till förskollärarexamen, grundläraresexamen, yrkesläraresexamen och ämnesläraresexamen presenteras nedan.

Bedömningsgrund	Phi-koefficient	Tolkning
Mål 1 K&F	0,90	Mycket stark korrelation
Mål 2 K&F	0,90	Mycket stark korrelation
Mål 3 F&F	0,80	Mycket stark korrelation
Mål 6 V&F	0,51	Stark korrelation
Personal	0,40	Måttlig korrelation
Mål 4 F&F	0,40	Måttlig korrelation
Mål 5 F&F	0,40	Måttlig korrelation
Utbildningsmiljö	0,28	Svag korrelation

Tabell 43: Förskollärarexamen.

Bedömningsgrund	Phi-koefficient	Tolkning
Mål 2 K&F	0,67	Stark korrelation
Mål 3 F&F	0,67	Stark korrelation
Mål 4 F&F	0,51	Stark korrelation
Mål 1 K&F	0,45	Måttlig korrelation
Personal	0,34	Måttlig korrelation
Utbildningsmiljö	0,30	Måttlig korrelation
Mål 6 V&F	0,30	Måttlig korrelation
Mål 5 F&F	0,26	Svag korrelation

Tabell 44: Grundläraresexamen (alla inriktningar).

Bedömningsgrund	Phi-koefficient	Tolkning
Mål 1 K&F	0,82	Mycket stark korrelation
Utbildningsmiljö	0,67	Stark korrelation
Personal	0,27	Svag korrelation
Mål 2 F&F	0,27	Svag korrelation
Mål 3 V&F	0,27	Svag korrelation

Tabell 45: Yrkeslärarexamen.

Bedömningsgrund	Phi-koefficient	Tolkning
Mål 2 K&F	0,57	Stark korrelation
Personal	0,52	Stark korrelation
Mål 1 K&F	0,52	Stark korrelation
Utbildningsmiljö	0,46	Måttlig korrelation
Mål 3 F&F	0,34	Måttlig korrelation
Mål 4 F&F	0,34	Måttlig korrelation
Arbetsliv och samverkan	0,34	Måttlig korrelation
Mål 5 F&F	0,27	Svag korrelation
Studentperspektiv	0,19	Mycket svag korrelation

Tabell 46: Ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9.

Bedömningsgrund	Phi-koefficient	Tolkning
Utbildningsmiljö	0,59	Stark korrelation
Mål 1 K&F	0,55	Stark korrelation
Personal	0,52	Stark korrelation
Mål 2 K&F	0,51	Stark korrelation
Mål 3 F&F	0,50	Stark korrelation
Mål 4 F&F	0,41	Måttlig korrelation
Mål 5 F&F	0,37	Måttlig korrelation
Arbetsliv och samverkan	0,30	Måttlig korrelation
Studentperspektiv	0,26	Svag korrelation
Uppföljning, åtgärder & återkoppling	0,21	Svag korrelation
Mål 6 V&F	0,15	Mycket svag korrelation
Jämställdhet	0,15	Mycket svag korrelation

Tabell 47: Ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan.

Bilaga 3

Två lärosäten berättar hur de arbetar med sina lärarutbildningar

I de yttranden vi läst lyfter bedömargrupperna många goda exempel på hur lärosäten arbetar med sina lärarutbildningar. Vi var nyfikna på att få lite mer information om några områden som lyftes fram i yttrandena och intervjuade därför företrädare från två lärosäten för att få ytterligare information. Vår förhoppning är att det ska ge ytterligare inspiration till hur olika arbetssätt och strategier kan skapa förutsättningar för ett kvalitetsdrivande utvecklingsarbete i frågor om personalförsörjning och kompetens.

Linnéuniversitetet arbetar med läraryförsörjning, forskning och olika nätverk för att skapa en samordnad lärarutbildning

Nämnden för lärarutbildning – ett verktyg för att kvalitetssäkra den vetenskapliga grunden och kompetensförsörjningen i utbildningarna

Nämnden för lärarutbildning (NLU) driver en beställarorganisation och här samordnas det som behöver samordnas för lärarutbildningarna. NLU har egna medel för programrådets kvalitetsarbete, kompetensutveckling av personal, finansiering av doktorander och fördelning till forskning.

Arbetet med kompetensförsörjning av lärarutbildningarna initieras också i NLU. Nämnden får varje år rapportering från programråden om personalläget. NLU stämmer av kompetensläget i dialog med fakulteterna (fakultetsledningarna) för att kunna identifiera vilka kompetenser som behöver rekryteras och vidareutvecklas i de olika lärarutbildningarna. På frågan om vilken roll nämnden spelar i arbetet med kompetensförsörjning svarar lärarutbildningsnämndens dekan Daniel Alvunger att nämnden framför allt kvalitetssäkrar lärarutbildningsprogrammen när det gäller kompetens som finns och behövs, men att planeringen av kompetensförsörjningen sker ute på fakulteterna:

– Det är programråden som kan identifiera behoven. I nämnden är vi intresserade av hur programmen är sammansatta, om man ser behov av att rekrytera. Nämnden har dialoger med fakulteterna och då ingår avstämning om kompetensläget. Det är ett nätverk av processer ... med en väldigt intrikat struktur!

Tobias Bromander, prefekt på institutionen för pedagogik och lärande, berättar att varje institution gör en egen kompetensförsörjningsplan varje år med en tre- eller femårshorisont:

– I min roll som prefekt ingår att se till att vi har personal till alla våra kurser, men det är inte alltid lätt att veta vad som saknas. Vilka som går i pension det vet vi. Men andra roller? Det kan handla om väldigt specifika kompetenser inom ett visst program.

Programrådsledaren Katarina Schenker förklarar att det på institutionsnivå görs översikter där det aktuella läget och personalbehovet beskrivs i relation till olika personalkategorier på lärarutbildningsprogrammen, till exempel lektorer och doktorander. Tobias Bromander framhåller att den rekrytering som sker till utbildningarna ofta har en bred ansats:

– Vi rekryterar ganska brett. Man ska kunna gå emellan olika program. Det är programrådsledare som kommer till mig och säger att nu önskar vi detta!

Programrådsledaren Tor Ahlbäck betonar att programråden och programrådsorganisationen har en central roll för att kompetensförsörjningen ska fungera på ett så bra och ändamålsenligt sätt som möjligt. Det är här signaler ges om vilken personalkompetens som behöver komma in i de olika utbildningarna och det är här uppföljningar av personalläget sker. Programråden rapporterar sedan varje år till nämnden för lärarutbildning.

– Programrådsorganisationen är unik. Daniel (Alvunger) som leder nämnden för lärarutbildning kan ju inte lista ut vad som behövs för att komma programmen till gagn, säger prodekan Hanna Palmér. Det är tydligt att programrådsorganisationen fyller en viktig funktion för att kompetensförsörjningen ska fungera vid lärarutbildningarna vid lärosätet.

Ett gemensamt kontrakt: forskning för egen meritering med tröjan "lärarutbildning" på

Utöver att arbeta med att skapa överblick över de behov som finns i fråga om kompetens i de olika lärarutbildningarna och att rekrytera nya medarbetare, arbetar nämnden också för att säkerställa vetenskaplig kompetens på längre sikt. Detta sker bland annat genom att NLU finansierar doktorander i olika ämnen, t.ex. pedagogik eller idrott.

– Som vi alla vet är det ett underskott på pedagogisk vetenskaplig kompetens, säger Daniel Alvunger. Vi jobbar med vår egen forskarutbildning och utbildar vår egen framtida personal. Det samarbetet är jätteviktigt. Vi försöker få doktoranderna att trivas hos oss så att de stannar kvar. Det är ett långsiktigt arbete, fortsätter han.

Flera av deltagarna vid intervjun framhåller att forskningen är en mycket viktig del av nämndens uppdrag och skapar en naturlig gemenskap kring frågor som är viktiga för lärarutbildningen. Daniel Alvunger framhåller

att även om alla har specifika områden som de forskar inom, så finns det ett slags gemensamt kontrakt:

– Även om jag forskar för egen meritering så ingår jag samtidigt i en forskningsmiljö dit mina forskningsmedel förläggs. Man hjälps åt och stöttar varandra med tröjan ”lärarutbildning” på, då blir det en kraft i det.

Alla som är anställda som lektorer har även 20 procent avsatt tid för egen forskning. På frågan om hur det fungerar att freda tiden så att den inte upptas av andra arbetsuppgifter svarar Tobias Bromander att de arbetar mycket med att lärarna ska kunna känna att de har rätt till den tiden, att de kan avsätta vissa dagar för forskning och att de inte alltid behöver vara kontaktbara via mejl när de forskar. Samtidigt som lärosätet försöker skapa de rätta förutsättningarna är det, trots allt, ytterst upp till medarbetaren själv att avsätta tiden för just forskning, fortsätter han.

Att nämnden för lärarutbildning själva förfogar över forskningsmedel tror nämndens kanslichef Susanne Liedberg, är en viktig del i att lärosätet lyckats skapa en stark miljö för forskning om frågor som är relevanta för lärarutbildningarna. Hanna Palmér fyller i:

– Även detta hänger ihop med de täta dialogerna med fakulteterna. Vissa medel som nämnden delar ut går till strategisk forskning där vi till exempel utifrån UKÄ:s utvärdering identifierar vad som behövs.

Att nämnden förfogar över egna forskningsmedel bidrar också till att göra det attraktivt att undervisa och vara lärare vid Linnéuniversitet, säger Hanna Palmér. Nämnden stödjer bl. a. doktorander, post-docs, biträdande lektorer och forskargrupper:

– Forskargrupporna får inte stora summor, men de kan ha seminarieverksamhet till exempel. Till seminarierna bjuds även de som inte är disputerade in och det är bra för professionskompetensen, fortsätter hon.

Katarina Schenker håller med och menar också att des riktade forskningsmedlen ger legitimitet till den forskningsanknutna delen av lärarutbildningen:

– Medel för forskning är relevant för lärarutbildningen. Det hjälper till att skapa en kultur där man vill ha gemensamma projekt som stärker lärarutbildningen, säger hon.

Ett ämne som återkommer i intervjun är att det är viktigt att skapa en attraktiv forskningsmiljö där många kan samlas kring just forskning som är relevant för lärarutbildningen, att miljön är attraktiv och att så många kollegor som möjligt kommer in och deltar i den:

– Ambitionen är att skapa den här kulturen, men man behöver jobba med den hela tiden för den finns inte av sig själv, avslutar Katarina Schenker.

Nätverk – som trådar in och ut från universiteteten

I flera yttranden nämnde bedömarna att lärosätet arbetar med olika nätverk för att kunna utbyta erfarenheter och kunskap mellan skolor och lärosätet. Vi ville nu veta lite mer om hur de fungerade: Vad var det för slags nätverk? Vilka var det som deltog? Vad var syftet med dem? Hur bidrog de till att skapa en sammanhållen utbildning?

Hanna Palmér berättar att det finns många olika slags nätverk vid lärosätet och att deras främsta syfte är att skapa möten mellan skolorna och universitetet. Det är lärare och lärarutbildare som träffas, men hur det går till kan se olika ut. Som exempel på nätverk nämner hon bland annat ett nätverk för förstelärare och ett nationellt musiklärarnätverk. Det finns både ämnesspecifika och breda nätverk, och lärare från skolor som är med i nätverket kan delta i olika kurser inom lärarutbildningen.

– Det är ett fantastiskt sätt att få till möten mellan skolor och universitetet, fortsätter Hanna Palmér, vi har till exempel föreläsningar tillsammans mellan lärarstudenter och lärare från skolor och gemensamma diskussioner efteråt.

Vid universitetet anordnas tillfällen där lärare från nätverken träffas. Dessa möten är viktiga, menar Daniel Alvunger, eftersom de skapar synergier mellan skolor och universitet samt stärker professionskompetensen:

– Det som blir tydligt är att dessa nätverk och de möten som sker där skapar trådar ut i skolorna och vice-versa, från skolor in i universiteten. Nätverken blir också viktiga för att säkra professionskompetensen. Professionskompetensen är oerhört viktig att upprätthålla för att skapa en utbildning med god balans. Detta är något som ofta diskuteras på prefekt- och fakultetsnivå, fortsätter han.

Något som återkommer i samtalet är att nätverken är olika till form och innehåll, men att de har en gemensam grund:

– De är som många olika svampar i skogen, sammanfattar Daniel Alvunger, men de styrs av gemensamma principer.

- Nätverken styrs och följs upp utifrån tre principer:
 1. Att öka kvaliteten inom grundutbildningen genom kompetensutveckling av utbildare verksamma i lärarutbildningen.
 2. Att sprida kunskap om utbildning och forskning av relevans för lärarutbildningen.
 3. Att bidra till att utveckla yrkesverksamma lärares kunskaper inom deras ämnesområden.

Ett engagemang och en vilja att vara nära

På frågan om vad intervjudeltagarna ser som speciellt vid just Linnéuniversitetets lärarutbildningar och vad som präglar dem blir det

tydligt att det finns ett starkt driv för att forska och arbeta med just lärarutbildningsfrågor. Det didaktiska forskningsintresset är starkt:

– Didaktiken handlar om hur man undervisar i skolan, men också om hur man konstruerar en lärarutbildning. Så det finns ett intresse att diskutera hur utbildningen är upplagd, säger Katarina Schenker.

Att en lärarutbildning som är utspridd på fyra fakulteter inte alltid är enkel att organisera och arbeta med är inget som de medverkande vill sticka under stol med, men Hanna Palmér framhåller också att i det arbetet är programråden väldigt viktiga. Det är här frågor som behöver diskuteras mellan fakulteterna, lyftas och bearbetas. Det blir tydligt att organiseringen av lärarutbildningen, forskningen och den samverkan som äger rum mellan skolor och universitet är något som engagerar vid lärosätet:

- Det som dominerar hos oss är engagemanget och viljan till att vara nära. Att riva ned barriärerna. Ett jävlar anamma och påhittighet. Vi jobbar metodiskt och med det vi tror på, avslutar Daniel Alvunger.

I intervjun deltog följande personer:

- Tor Ahlbäck (programrådsledare, grundläraresexamen)
- Daniel Alvunger (dekan, nämnden för lärarutbildning)
- Maria Braun (utbildningssamordnare)
- Tobias Bromander (prefekt för institutionen för pedagogik och lärande)
- Andreas Ebbelind (programrådsledare, förskolläraresexamen)
- Eva H Eriksson (utbildningsledare)
- Helene Hansson (controller, kansliet för lärarutbildning)
- Håkan Hansson (utbildningssamordnare)
- Ulrica Johansson Åleheim (utbildningsledare)
- Jutta Lesell (utbildningssamordnare)
- Susanne Liedberg (kanslichef, kansliet för lärarutbildning)
- Hanna Palmér (prodekan, nämnden för lärarutbildning)
- Katarina Schenker (programrådsledare, ämnesläraresexamen)

Södertörns högskola arbetar med en professionsutvecklingsmatris som ett verktyg på vägen från novis till professionell lärare

I flera av de yttranden som skrivits med anledning av utvärderingarna av lärarutbildningarna vid Södertörns högskola, omnämns den professionsutvecklingsmatris som högskolan arbetar med. Matrisen ses bland annat som ett gott exempel på hur studenternas förmåga att tillämpa didaktik och ämnesdidaktik kan utvecklas i progression genom utbildningen. Matrisen beskriver lite förenklat vägen från att vara nybörjare till att bli en professionell lärare och de olika steg som studenterna passerar på vägen dit. Vi ville veta mer om hur matrisen används, hur den utvecklats och vad lärosätet själv har för tankar om arbetet med den. I januari 2021 fick vi möjlighet att intervjua några av de personer som på olika sätt arbetat och arbetar med matrisen.

Professionsutvecklingsmatris – ett verktyg på vägen från novis till professionell lärare

Patric Sahlén som är adjunkt i pedagogik och som var den som i ett tidigt skede kom att utveckla arbetet med professionsmatrisen, berättar att Södertörns högskola har arbetat med matrisen för professionsutveckling i drygt tio år. Vid den tiden arbetade flera högskolor med att utveckla matriser och vid Södertörns högskola tog man inspiration av det arbete som pågick runtom i landet, i synnerhet vid Malmö universitet (dåvarande Malmö högskola). Södertörns högskola beslöt sig för att använda en professionsmatris och såg den framför allt som ett sätt att tydligare koppla samman den verksamhetsförlagda utbildningen med de övriga delarna av lärarutbildningen.

Matrisen är indelad i tre olika områden:

- progression mot didaktisk kompetens
- progression mot ett kommunikativt och demokratiskt ledarskap
- progression mot en analys- och reflektionsförmåga byggd på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Inom varje område finns fyra olika nivåer från nybörjare till professionell och det är särskilt under den verksamhetsförlagda utbildningen som professionsmatrisen används berättar Patric.

Hur introduceras lärare, handledare och studenter till professionsmatrisen?

- Studenter får redan första terminen en introduktion till matrisen och hur den fungerar, berättar Patric, därefter återkommer vi till den vid olika tillfällen under utbildningens gång. Lärare som ska använda sig av matrisen under VFU får en introduktion vid två tillfällen i samband med att kurserna ska starta. Även de handledare som ska använda sig av matrisen introduceras till den. Här kommer Patric in på det som kallas

CPU, eller Centrum för professionsutveckling, som är något Södertörns högskola har arbetat med sedan 2014, då försöken med övningsskolor startade. Dessa center är mötesplatser för lärande, kompetensutveckling och utbyten mellan kommun, skola och lärosäte, förklarar Patric. I Järfälla, som var den första kommunen att delta i försöken, finns det till exempel ett center vid Järfälla gymnasium där både studenter, handledare och VFU-lärare träffas.

Andreas Åkerlund, som arbetar som lektor och samordnare för VFU på ämneslärarprogrammet förklarar att när en VFU-kurs startar sker en introduktion av kursen för både studenter och handledare. Ofta sker introduktionen vid ett centrum för professionsutveckling. Det finns enligt Andreas många fördelar med det här sättet att organisera introduktionen av VFU-kurser:

- Jag var tidigare VFU-lärare och när jag hade kursintroduktionen kom studenter och handledare dit och träffade mig redan vid kursens start. Jag fick på så vis redan tidigt möjlighet att lära känna både studenter och handledare. En fördel som jag upplevde med detta var att jag fick kontakt med handledaren från start, att vi kunde diskutera kursupplägg, lärandemål och kursinnehåll tillsammans med studenterna, och att handledaren också uppmuntrades att höra av sig till mig redan tidigt under VFU: n om hen undrade något. Jag upplevde att det blev lättare från båda sidor att ta kontakt och ställa frågor kring kursen och studentens progression när vi kunde träffas tillsammans, i stället för att bara höras per mejl eller liknande. Vid introduktionen diskuteras även professionsmatrisen, hur den kan tolkas, vilka nivåer som finns och här har både handledare och studenter möjlighet att ställa frågor om den avslutar Andreas.

Sofie Edlund, som arbetar som utvecklingsledare för VFU, instämmer och menar också att det ibland kan uppkomma frågor eller missförstånd kring hur professionsmatrisen ska användas och att det är särskilt bra att det kan lyftas direkt med både handledare och studenter vid en gemensam introduktion. Att låta handledare, lärare och studenter mötas redan vid introduktionen av en VFU-kurs verkar vara ett viktigt inslag för att både skapa en gemensam förståelse för hur professionsmatrisen kan användas på ett konstruktivt sätt, men framför allt för att skapa en gemensam förståelse för VFU-kursernas innehåll, de olika lärandemålen och vad som ska bedömas.

Hur arbetar ni med professionsmatrisen, vad fyller den för funktion?

Patric förklarar att matrisens främsta syfte är att sätta fokus på lärandet och att synliggöra vad som sker med studenten i en lärandesituation:

- Det handlar först om vad som sker med mig, som student och blivande lärare, i undervisningssituationen. Därefter vad som händer framför mig,

genom exempelvis den kontakt jag får med eleverna, och slutligen vad det är för lärande som sker. I slutändan ska alltså jag, som student, kunna göra en analys av det lärande som äger rum i olika situationer, hur det kan bedömas och vad jag som student kan bidra med och ta med mig ut i yrkeslivet.

Andreas Åkerlund som arbetar som lektor och samordnare för VFU på ämneslärarprogrammet berättar om hur de arbetar med matrisen inom lärarutbildningen:

- Inom ämneslärarprogrammet är det tre VFU-perioder. Vid den första är det mer fokus på att ställa sig framför klassen och leda en lektion. Vid den andra är det fokus på lektionsplanering, att planera, genomföra och bedöma olika moment. Vid den tredje VFU-perioden är fokus mer på att kunna anpassa undervisningen till elevgruppens förutsättningar.

I samband med varje VFU-period genomförs trepartssamtal mellan studenten, handledaren och läraren. Handledaren dokumenterar bland annat om studenten nått de lärandemål som finns uppsatta för kursen. Lärandemålen finns även i något omarbetad form som områden i professionsutvecklingsmatrisen. Andreas berättar att trepartssamtalet är ett formativt och framåtsyftande moment om vad studenten gjort i klassrummet. Både Andreas och Patric betonar att professionsmatrisen är ett stödverktyg som synliggör kompetenser och sätter bedömningen i ett sammanhang:

- Det är viktigt att understryka att professionsmatrisen inte är en bedömningsmatris, utan ett formativt verktyg som ska vara ett stöd för handledare, lärare och studenter. För studenterna handlar det också om ett stöd för självskattningen av professionsutvecklingen, att kunna få en överblick över den egna utvecklingen. Vid trepartssamtalen, där handledare, student och VFU-lärare träffas och diskuterar studentens progression, är professionsmatrisen väldigt värdefull. Den blir ett stöd och en utgångspunkt i diskussionen, och vi tycker också att professionsmatrisen ger en form av bättre likvärdighet i dessa samtal och bidrar till att skapa en gemensam förståelse kring vad studenten gjort och vad som behöver utvecklas. Handledare, lärare och student kan ta hjälp av den, men viktigt att betona är att examinator inte kan underkänna studenten enbart med stöd av professionsutvecklingsmatrisen, så fungerar den inte, sammanfattar Andreas.

En annan positiv effekt av att använda matrisen menar Patric är att även handledaren gör upptäckter om sig själv i arbetet med den. Fokus hamnar helt enkelt på lärandet och det är ju något som ingen någonsin blir färdig med! Matrisen bidrar till att dessa viktiga samtal om det ständigt pågående lärandet får en tydlig styrning och ett specifikt innehåll, vilket är väldigt positivt.

Ser ni några problem med att använda professionsutvecklingsmatrisen, eller något som skulle kunna bli bättre?

- Ja, det finns förstås alltid delar som kan bli bättre, som kan utvecklas, säger Patric. Framför allt skulle den kunna uppdateras en aning. Den utgår från teorier från 1980-talet (Dreyfuss& Dreyfuss: Mind over Machine) och det skulle vara intressant att relatera till den nyare forskningen om VFU som finns i dag på olika lärosäten i Sverige. Ett problem som kan uppkomma när man använder en matris så som vi gör, är också att den kan uppfattas som för styrande, fortsätter Patric, det kan uppfattas som att den ”snävar in” för mycket och skapar inlåsningar, att det bara är precis det som står i matrisen som är centralt. Det är återigen viktigt att betona att det inte är en bedömningsmatris utan en professionsutvecklingsmatris.

Vi har sett att det på många håll i landet finns behov av mer samverkan och tätare kontakter mellan skolor och lärosäten under VFU, hur ser det ut hos er?

- Samverkan och bra kontakt mellan alla inblandade är lite a och o för en bra välfungerande VFU. Kursintroduktionerna där handledare, student och lärare möts är särskilt viktiga och likaså trepartssamtalen, menar Sofie. Det är väldigt viktigt att få till dessa möten på ett bra sätt och det handlar inte bara om rättssäkerhet i bedömning av VFU, utan om att man får till ett bra samtal mellan de involverade, vilket skapar utveckling även för lärare och handledare. Om trepartssamtalet är av god kvalitet, om alla involverade har en gemensam förståelse för syftet och innehållet, kan det bli samtal som leder till utveckling för alla involverade. Att kunna reflektera tillsammans och på så vis också kompetensutvecklas tillsammans ger ett mervärde och skapar också ett fortsatt engagemang. När man upplever att det verkligen glöder i rummet, när samtalen lyfter, då vet man att det landat helt rätt, avslutar hon.

Vi fortsätter samtalet, pratar om pandemin och hur det påverkat VFU, om fördelar och nackdelar med studier på distans och om vad vi kan ta med oss från det här året. På Södertörns högskola, liksom på de andra lärosätena i Sverige har utmaningarna varit många. Samtidigt har nya och kreativa lösningar fått spridning och man hoppas att kunna plocka ”russinen ur kakan” när väl pandemin är över:

- Vi har experimenterat med trepartssamtalen. Vi har fått testa många olika lösningar för att få till det och det har varit tufft, men vi har fått ut alla våra studenter på VFU och det är vi väldigt glada för, avslutar Andreas.

I intervjun deltog följande personer:

- Andreas Åkerlund, lektor i historia och samordnare för VFU inom ämneslärarprogrammet

- Patric Sahlén, adjunkt i pedagogik, undervisar inom lärarutbildningen och forskar om lärares professionalism
- Sofie Edlund, utvecklingsledare för VFU/CPU, administrativ nyckelperson

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

